

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Kynologie v prostředí Hradní stráže

Cynology in Castle's guard environment

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Poláčková

Autor práce: Jiří Eret

Studijní program: Speciální pedagogika

Praha 2021

Poděkování

Chtěl bych poděkovat všem, kteří přispěli ke vzniku této práce, a to především za jejich vstřícnost, trpělivost a osvětlení problematiky kynologie.

Velice děkuji vedoucí této práce, paní Mgr. Janě Poláčkové, za příkladné vedení a směřování mé bakalářské práce. V neposlední řadě bych rád poděkoval paní profesorce Pavlína Janošové za poskytnutí know-how ke psaní bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Kynologie v prostředí Hradní stráže“ vypracoval samostatně s použitím uvedených pramenů. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Jméno autora
(vlastnoruční podpis)

Anotace

Bakalářská práce „Kynologie v prostředí Hradní stráže“ je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část popisuje historii vývoje vztahu mezi psem a člověkem s důrazem na využití psa v armádě. Dále se věnuje popisu základů armádní kynologie a představuje výcvik psů pro potřeby armády. Praktická část zkoumá prostřednictvím dotazníkového šetření a rozhovorů problematiku kynologie Hradní stráže. Tato práce ujasňuje okolnosti kynologického výcviku u Hradní stráže, zda psovodi pozorují možné zhoršení genetiky služebních psů, a také detaily o psovodech samotných.

Annotation

Thesis is composed of a theoretical and a practical part. The theoretical part describes history of the relationship between dog and man with the emphasis on the use of dogs for military purposes, basics of military cynology and introduction to the training of service dogs. Practical part investigates topic of Castle guard's cynology through questionnaire and interviews. This thesis clarify circumstances of cynology training of Castle guard. Thesis gives also insight about dog-handlers and views of dog-handlers on the topic genetics of service dogs.

Klíčová slova

Kynologie, Hradní stráž, psovod, služební pes, výcvik služebních psů, pachové práce

Keywords

Cynology, Castle guard, dog-handler, service dog, training of the service dogs, scent work

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část.....	9
1.. Historie domestikace psa.....	9
2.. Historie válečných psů.....	11
2.1. Váleční psi v moderní armádě.....	12
3.. Hradní stráž.....	13
3.1. Četa psovodů.....	14
4.. Psí plemena sloužící u Hradní stráže.....	15
4.1. Belgický ovčák Malinois.....	15
4.2. Německý ovčák.....	15
5.. Centrum vojenské kynologie Chotyně.....	17
6.. Vybrané znalosti z veterinární přípravy psovoda.....	18
6.1. Onemocnění dýchacích cest.....	18
6.2. Choroby uší.....	18
6.3. Choroby očí.....	19
6.4. Torze žaludku.....	19
7.. Přirozené vlastnosti psa.....	20
7.1. Obranná reakce.....	20
7.2. Čich.....	20
7.3. Sluch.....	21
7.4. Zrak.....	21
7.5. Fyzická zdatnost.....	22
8.. Problematika genetiky.....	23
9.. Teorie výcviku.....	25
9.1. Klasické podmiňování.....	25
9.2. Operantní podmiňování.....	28
9.3. Pozitivní metoda výcviku.....	28
10. Kategorie služebních psů.....	30
11. Požadavky na služební psy u Hradní stráže.....	31

12. Kynologické zkoušky AČR.....	32
12.1. Cviky na zkoušky kategorie HO.....	32
12.2. Zkoušky kategorie SPV.....	33
13. Aktivizace služebních psů.....	35
Praktická část.....	36
14. Vymezení cílů výzkumu.....	36
15. Hypotézy.....	37
16. Charakteristika zkoumané skupiny.....	38
17. Výzkumné metody.....	41
17.1. Dotazníkové šetření.....	41
17.2. Polostrukturovaný rozhovor.....	47
17.2.1. První rozhovor.....	47
17.2.2. Druhý rozhovor.....	50
17.2.3. Třetí rozhovor.....	52
18. Závěr.....	56
Seznam použité literatury.....	58
Předpisy AČR.....	60
Legislativní zdroje.....	60
Internetové zdroje.....	60

Seznam zkratek

AČR – Armáda České republiky

HO – pes hlídkový obranný

HS – Hradní stráž

HV – pes hlídkový všestranný

N – pes nevytvořený

OČR – ozbrojené síly České republiky

SB – pes strážní – střežení na pohyblivém stanovišti

SPBOL – pes se speciálním výcvikem pro stanici biologické ochrany letiště

SPD – pes se speciálním výcvikem na vyhledávání drog

SPV – pes se speciálním výcvikem na vyhledávání výbušin

SPZ – pes se speciálním výcvikem na vyhledávání zbraní

SPZách – pes se speciálním výcvikem na vyhledávání a záchranu osob

SV – pes strážní – střežení na volno

ZVD – zástupce velitele družstva

Úvod

Někteří zdánlivě obyčejní psi jsou chytrí a pozoruhodní. Dorozumívání se se psy je mnohem bohatší a složitější než hovory s tříletými dětmi, i když má často podobné rysy. (Coren, 2007, s. 10)

Tato bakalářská práce se věnuje v akademických pracích dosud nezkoumanému tématu kynologie u Hradní stráže. V současné době je Česká republika v období míru, a proto jsou nejlepším ukazatelem připravenosti čtyř psovodů HS dosažené dovednosti a zájem zlepšovat se a věnovat se co nejzodpovědněji výcviku přiděleného služebního psa. Standard dovedností zaručuje získání kategorie HO nebo SPV na základě splnění zkoušek na konci kynologického kurzu AČR. Jednotlivé kategorie¹ psů v AČR, a tedy i u HS, definuje předpis AČR Veterinární zabezpečení vydaný v roce 2007, avšak zájem psovodů o jejich práci není specifikován v žádném předpise, a proto je jedním z předmětů zkoumání praktické části této práce. Ta se věnuje také služebním psům, proto obsahuje informace o rasách psů, které najdeme u HS a milníky jejich služebního života.

Problematika výcviku psů a s tím související práce psovodů HS je stěžejním předmětem zkoumání této práce. Kapitoly teoretické části se týkají výcviku psovodů HS, dále obsahuje výběr zásadních informací o tom, jakými znalostmi musí disponovat každý psovod HS.

Hradní stráž je společně s Vojenskou kanceláří prezidenta republiky a Armádou České republiky součástí Ozbrojených sil České republiky. Jednotlivé složky OČR spolu úzce spolupracují. Například do působnosti AČR patří veterinární zabezpečení, kurzy vojenské kynologie a výkup psů, a to včetně psů vybraných pro potřeby HS.

Pes je pravděpodobně nejdéle domestikovaným zvířetem. Procesem domestikace se mění fyziologické vlastnosti i povaha psa. Proto je v této práci reflektována také otázka genetiky psů. Konkrétně je v praktické části diskutována otázka, zda se psovodi HS setkávají u svých čtyřnohých kolegů s nějakou formou fyzické nebo mentální degenerace.

Výcvik civilní kynologie upřednostňuje pozitivní metody motivace. Tato práce odpovídá na otázku, zda také kynologie u HS kopíruje tento trend a jak se staví jednotlivci z čtyř psovodů HS k fyzickým trestům při výcviku psů.

Smyslem této práce není a nemůže být komplexní zmapování problematiky kynologie HS. Pro účely této práce bylo nutné téma zúžit, a proto se tato práce věnuje

¹ možné zaměnit se specializace

tématu kynologie u HS se zaměřením na výcvik čtyř psů a možnou degeneraci služebních psů HS.

Teoretická část

1. Historie domestikace psa

Za prvního společného prapředka vlka, šakala a kojota je považován Miacris. Objevil se před 60 miliony let a vyhynul před 20 miliony let. Měl chrup typický pro psovité šelmy, stavbou těla a velikostí se podobal dnešní lasici. Teorii společného fylogenetického původu vlka, šakala a kojota podporuje nejen společný předek, ale také stejný počet chromozómů². Mezi druhovým křížením vzniká plodné potomstvo. (Šebková, 2008, s. 1)

„Všichni divocí psi světa i naši domácí psi patří do jediné velké zoologické skupiny zvané Canidae neboli psovítí. Vznik skupiny psovitých šelem spadá podle výpočtů odvozených z výzkumu psího genomu do období před asi 40 miliony let. Přibližně před 15 miliony let se tato skupina rozdělila na lišky³, vlky, šakaly, kojoty a další.“ (Císařovský, 2008, s. 12)

Na základě anatomického porovnávání, pozorování chování a experimentálního křížení se dnes se za předka psů považuje vlk (Schlegl-Kofler, 2007, s. 8), i když v určitých zeměpisných oblastech nelze vyloučit původ psa u šakala nebo kojota. (Šebková, 2008, s. 1)

Psovítí mají mnoho společných znaků: jsou převážně masožraví a mimořádných loveckých úspěchů dosahují díky skvělé organizaci lovu. Žijí v hierarchicky uspořádaných smečkách⁴, kde jsou jedinci od nejútlejšího věku školeni v loveckých technikách. (Císařovský, 2008, s. 12)

„Sblížení člověka se psem se vysvětluje tak, že pes se v divočině zdržoval poblíž lidských obydlí, živil se zbytky lidské potravy a upozorňoval člověka na nebezpečí. Člověk si začal uvědomovat tuto schopnost psa, a tak postupně došlo k jeho zdomácnění.“ (Rulc, 2010, s. 13)

Proces domestikace spočívá v tom, že daný druh zvířete žije ve společnosti člověka a dochází ke změnám ve stavbě jeho těla a ve fyziologických vlastnostech. Změny vyplývající z využití zvířete jsou dědičné. (Tichá, 2010, s. 5)

² Vlci, šakalové a kojoti mají 78 chromozómů.

³ Lišky můžeme jako předka psů vyloučit, protože mají odlišný počet chromozómů a se psy nedávají potomstvo.

⁴ Výjimku tvoří lišky, které mimo období páření žijí samostatně.

Člověk si cenil u psa jeho ostražitosti spočívající v jeho mimořádných sluchových a čichových vlastnostech a začal ho využívat k různým účelům jako např. lov zvěře, rybolov a chov dobytka. Vlastnosti psů se neustále tříbily šlechtěním. Proto se vyvíjely různé skupiny psů odlišující se vzhledem, stavbou těla, povahovými vlastnostmi a způsobem využití. Takto vznikají psi lovečtí, pastevečtí, strážní atd. (Rulc, 2014, s. 15)

„Vznik skupiny ovčáckých psů závisel na rozvoji zemědělství; nejstarší zemědělci začali záměrně sít obilí a chovat ovce a kozy v oblasti Předního východu. V jihovýchodní Evropě se zemědělství začalo rozvíjet asi před 8 000 lety. Během následujících tří tisíc let se rozšířilo téměř po celém evropském kontinentu a s ním i nejstarší plemena ovčáků. S předoasijskými kolonisty se do Evropy dostali ovčáci asijské vývojové větve. Z Řecka a Balkánu postupovali jižním směrem přes Apeninský poloostrov a podél pobřeží Středozemního moře; druhá větev směřovala do střední Evropy. V Čechách se neolitické zemědělci objevili již před 9 000 lety a v období 4000 až 2000 let př. n. l. dosáhl chov ovcí na britské ostrovy.“ (Císařovský, 2008, s. 393)

2. Historie válečných psů

„V historii lidstva můžeme vysledovat, že pes je po útočném noži nejstarší dosud používanou zbraní člověka.“ (Růžička, 1996, s. 6)

Objevené prehistorické fosílie, kresby a piktoqramy ztvárněné na stěnách jeskyní zobrazují psy jako nedílnou součást společenství primitivních lidí. Psi byli používáni jako vhodný nástroj při pátrání po potravě. Později, kdy kmeny začaly vést války kvůli teritoriu nebo potravě, se začaly na psy klást jiné nároky, a tak se psi stali standardní součástí vojsk.

Nejstarším známým válečným psem byl druh mastiffa z Tibetu, který zdomácněl během doby kamenné. Peršané, Řekové, Asyřané a Babylóňané využívali psy při vedení bitev. (Lemish, 2005, s. 1)

Také staří řečtí spisovatelé Plinius a Plútarchos ve svých spisech zmiňují využití psa pro vojenské účely. (Rulc, 2014, s. 15)

Římané poznali efektivitu nasazení psů v boji při bitvě u Verselly, kdy hordy psů o mnoho hodin oddálily římské vítězství. Na základě několika takovýchto zkušeností posléze i Římané začali využívat cvičené psy pro válečné účely. Jejich vojenští velitelé vysílali skupiny útočných psů s tělem chráněným brněním a opatřeným bodci, aby znepokojovali a narušovali nepřátelské formace. Tito psi vycvičení k zuřivosti tvořili další strategickou komponentu ofenzivních a defenzivních linií. Řecký životopisec Plútarchos a římský přírodovědec a spisovatel Plinius Starší během prvního století často popisovali ve svých dílech činy těchto zuřivých psů a prohlašovali, že zvířata by se nekrčila ani před muži ozbrojenými meči.

Hunský Attila v pátém století porozuměl výhodám putování se psy a při dobývání Evropy ho doprovázeli čtyřnozí hlídači. Během středověku, v době rytířů a koní, se rozvíjelo psí opancéřování, psi byli v bitvě chráněni kovovým a drátěným brněním. Také indiáni v Severní Americe využívali služeb psů jako hlídačů a pro transport nákladu. Italové a Bulhaři využívali hlídací psy v průběhu bojů v Tripolisku a na Balkáně. (Lemish, 2005, s. 2)

Italský přírodovědec Aldrovandus narozený v roce 1522 popisuje výcvik hlídacích a válečných psů. Uvádí, že se tito psi liší od zemědělských a ovčáckých psů v záležitostech výcviku a učení. Válečný pes se mimo jiné vyznačuje hrozivým vzhledem, nedovolí nikomu (s výjimkou svého pána), aby ho pohladil, a měl by být podporován ve své zuřivosti. Takovýto pes musí být cvičen k boji už od nejranějšího věku. Z toho důvodu je

cvičitel vybaven kabátem z tlusté kůže, kterou pes nedokáže prokousnout; pes je pak na tohoto muže poštván, muž v kabátu z kůže před ním utíká a pak dovolí, aby jím byl dostižen, spadne před psem na zem a je jím pokousán. (Davis, 1970, s. 176)

Psy pro jejich vynikající smyslovou výbavu využíval například i Napoleon Bonaparte jako raný systém včasné výstrahy, ne tak vzdálený od použití moderních hlídacích psů. (Lemish, 2005, s. 3)

2.1. Váleční psi v moderní armádě

Modernizace armády v průběhu světových válek až do dnešní doby stanovila jiné standardy pro služební psy oproti psům na starověkých bojištích. Psi jsou využíváni především pro své smysly.

Speciálně vycvičený pes má mnohostranné využití, a také v dnešní době se ukazuje, že dokonce může v některých situacích zachránit život vojáka. Pes s patřičným výcvikem je schopen poměrně rychle vypátrat ukryté osoby, drogy, zbraně, nastražené výbušniny a miny. Při vyhledávání ozbrojeného protivníka působí pes⁵ překvapivě, a výrazně tak snižuje riziko ohrožení vojáka-psovoda. (Rulc, 2010, s. 363)

Se psy se počítá při speciální ostraze objektů důležitých pro stát a armádu a také objektů, kde hrozí v případě teroristického útoku ekologická katastrofa. Psi se v případě potřeby využívají při mimořádném střežení velkých ploch, jakými jsou například městské aglomerace, letiště, železniční uzly, velké dálniční křižovatky, mosty, a významnou roli mají také při střežení hranic státu. (Rulc, 2014, s. 698)

⁵ např. stopovací, pátrací, průzkumní a útoční psi

3. Hradní stráž

28. říjen 1918 je významným dnem v historii Čechů a Slováků, je dnem zrození nového samostatného státu. V novém státě vznikla potřeba vytvořit mocenské složky, které by dočasně nahradily armádu a policii. Česká obec sokolská proto zformovala takzvané Národní strážce. Sokolové se také zhostili čestné úlohy strážce Pražského hradu. (Biederman, 2013, s. 14)

Vrchní velitelství vydalo 6. prosince 1918 nařízení, podle něhož čs. pěší pluk č. 28 postavil neprodleně jednu pěší setninu. Jejím smyslem bylo plnění úkolů dvojího typu: vykonávala úplnou strážní službu v sídle hlavy státu a plnila také roli čestné vojenské jednotky se zvláštním pověřením pro vítání významných osobností. (Biederman, 2013, s. 26)

Dnes je Hradní stráž plně profesionálním útvarům, jehož úkoly jsou definovány v § 28 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.

„Hradní stráž

a) provádí vnější ostrahu areálu Pražského hradu, zabezpečuje jeho obranu a provádí vnější ostrahu a obranu objektů, které jsou dočasným sídlem prezidenta a jeho hostů,

b) organizuje a zajišťuje vojenské počty, zejména při oficiálních návštěvách představitelů jiných států a při přijetí vedoucích zastupitelských misí u prezidenta.“

Tento pro činnost Hradní strážce důležitý paragraf najdeme podrobněji rozepsaný na jejich webových stránkách:

„Zabezpečení vnější ostrahy a obrany objektů užívaných prezidentem republiky a jeho hosty spočívá, v době míru, především v praktickém výkonu strážní služby u stanovených objektů a v připravenosti Hradní strážce na jejich obranu – tzn. zajištění těchto objektů před vstupem nepovolaných osob a vyčleňování sil a prostředků k jejich obraně. V době krizových stavů vyvolaných nevojenskými krizovými situacemi vyhlášenými v zájmovém teritoriu Hradní strážce, či vyhlášení krizových stavů iniciovaných vojenským ohrožením České republiky, plní Hradní stráž specifické úkoly stanovené ‚Krizovým plánem Kanceláře prezidenta republiky‘ a Plánem bojové a mobilizační pohotovosti Hradní strážce.“

Důležitým úkolem Hradní strážce v době míru je střežit objekty, které využívá prezident republiky a jeho hosté. Tato ostraha spočívá především v zamezení vstupu

nepovolaných osob do objektů. Součástí povinností Hradní stráže je také obrana těchto objektů. Nastane-li krizový stav, který může být vyvolán nevojenskou krizovou situací nebo iniciovaný vojenským ohrožením České republiky, pak se řídí činnost Hradní stráže „Krizovým plánem Kanceláře prezidenta republiky“ a plní specifické úkoly, které z tohoto plánu vyplývají. (Hrad.army.cz, 2020)

3.1. Četa psovodů

Četa psovodů je nezbytným článkem k zajištění ostrahy a obrany při plnění úkolů Hradní stráže. Četa psovodů spadá pod rotu zabezpečení a skládá se z velitele čety, zástupce velitele čety, instruktora výcviku, tří družstev sloužících se psem HO⁶, jednoho dužstva SPV. Hlavní kynolog útvaru je zařazen mimo četu psovodů, je přímo podřízen veliteli útvaru a je nadřízen ve všech věcech v rámci odbornosti všem, mimo velitele útvaru. Množství tabulkových míst je u čety psovodů 43⁷.

⁶ Každé družstvo má velitele družstva a jeho zástupce, kteří také nesou odpovědnost za kvalitu výcviku.

⁷ 44, pokud připočtete kynologa Hradní stráže.

4. Psí plemena sloužící u Hradní stráže

U Hradní stráže slouží tato ovčácká plemena: ovčák německý, belgický a také jejich kříženec, tzv. F1. Tito psi jsou vhodní k použití při výkonu strážní služby vzhledem ke svým vlastnostem. Belgický a německý ovčák jsou spolehlivá, relativně snadno vycvičitelná plemena. Jejich kříženec, tzv. F1, spojuje vlastnosti obou plemen a záleží už jen na síle genů, ke kterému plemenu bude mít vlastnostmi blíže.

4.1. Belgický ovčák Malinois

Belgičtí ovčáci byli využíváni už v období mezi světovými válkami jako policejní psi. Také v současné době jsou oblíbenými plemeny těch, kdo se věnují služebnímu výcviku. Čilý, pozorný, aktivní pes je výborným hlídačem. (Císařovský, 2008, s. 464)

Povaha a typ belgického ovčáka byly ustáleny kolem roku 1910. Plemeno má čtyři druhy: Laekenois, Groenendael, Tervueren, Malinois. Jediným druhem belgického ovčáka sloužícího u Hradní stráže je Malinois.

Celkový vzhled: belgický ovčák Malinois je kvadratický pes střední velikosti a harmonických proporcí, který v sobě spojuje eleganci a sílu. Jeho vzrůst je střední, jeho svalstvo suché a pevné. To vše dohromady vytváří dojem robustní elegance. Ideální výška je 62 cm u psů a 58 cm u fen. Hmotnost u psů by se měla pohybovat mezi 25–30 kg, u fen 20–25 kg.

Zbarvení: černé konečky chlupů. Černá barva je vždy jemně rozptýlena.

Tělo: silné, horní linie hřbetu a beder je rovná, hřbet pevný, krátký a svalnatý, bedra pevná, krátká, dostatečně široká, svalnatá. Zád' je svalnatá, velmi lehce skloněná, dostatečně široká. Hrudník ne příliš široký, ale hluboký; žebra v horní části klenutá; spodní linie mírně stoupá v harmonické křivce. Břicho není příliš povolené, ale ani příliš vztažené. (Císařovský, 2008, s. 463)

4.2. Německý ovčák

Při hledání optimální formy německého ovčáka existovala široká základna chovných psů, kteří byli po mnoho generací využíváni výhradně k práci u stád ovcí a hlídání venkovských stavení. Velmi dobře se uplatnila například kolie a ovčáci z francouzského území, lokální variety jako languedoc nebo savojský ovčák a ovčáci typu

pozdějšího beuceronu. Chovatelé⁸ německého ovčáka souběžně s prací na exteriéru upevňovali a rozvíjeli povahové vlastnosti. Hlídací instinkt byl velice ceněný. (Císařovský, 2008, s. 447)

Německý ovčák je pes vynikající svojí poslušností, učenlivostí, cvičitelností, odvahou, nedůvěřivostí, vitalitou a věrností. Případná nežádoucí agresivita je nejčastěji zapříčiněna špatnou výchovou. (Koudelová, 2011, s. 20)

Celkový vzhled: německý ovčák je pes střední velikosti, silný a dobře osvalený a celkově pevné konstituce. Kohoutková výška psa se pohybuje mezi 60 a 65 cm, u fen mezi 55 a 60 cm. Hmotnost psů je v rozmezí 30–40 kg, fen 22–32 kg. (Koudelová, 2011, s. 16 a 19)

Zbarvení: černá s černohnědými, hnědými, žlutými až světlešedými znaky. Celočerná, jednobarevně šedá nebo šedá s tmavým vlkošedým zbarvením. S černým sedlem a maskou. Nos musí být vždy u každého zbarvení černý.

Tělo: není příliš vysoké, žebra jsou dobře formovaná a dlouhá. Hřbet i s bedry je rovný, dobře vyvinutý, břicho lehce vztažené. Bedra široká, silná a dobře osvalená. Zád' dlouhá a mírně spáditá. (Císařovský, 2008, s. 451)

⁸ Na uskutečňování záměrů a představ o ujednocení vzhledu a povahy ovčáckých psů německého původu pracoval Klub chovatelů německých ovčáků. (Pozn. Původní název: Der Verein für Deutsche Schäferhunde) (Rulc, 2010, s. 39)

5. Centrum vojenské kynologie Chotyně

Centrum vojenské kynologie Chotyně⁹ po odborné stránce připravuje psovody Hradní stráže. Zde také probíhá výběr a základní výcvik služebních psů, kteří jsou určeni ke službě u Hradní stráže. (Biederman, 2013, s. 198)

Hlavním úkolem Centra vojenské kynologie je výcvik a odborná příprava psovodů Armády České republiky a nákup a výcvik služebních psů. Zařízení má padesátiletou tradici a velmi dobré výsledky, v současné době se zde připravují psovodi a psi k běžným způsobům střežení a hlídkování a také psi se speciálním výcvikem určením k vyhledávání osob, zbraní, trhavin i drog. (Hajna, 2006, s. 42)

Dalším úkolem je poskytovat všestranný kynologický servis všem vojenským složkám a útvarům, které využívají služební psy pro ostrahu objektů a techniky, k ochraně vojsk před terorismem i pro jiné zvláštní a speciální účely. Také zajišuje potřebný výcvik a zabezpečení pro vyslání psovodů do zahraničních operací. (Rulc, 2014, s. 697)

⁹ Ve starší literatuře uvedeno staré jméno Veterinární základna Grabštejn.

6. Vybrané znalosti z veterinární přípravy psovoda

Každý psovod musí absolvovat kurz první pomoci psovi ve Veterinární základně Hlučín.

Psovod má povinnost se o svého čtyřnohého kolegu starat a nese za něj také hmotnou odpovědnost. Při péči o svěřeného psa musí dbát specifických nařízení¹⁰.

V této kapitole popisují běžné zdravotní problémy, se kterými se psovodi u svých služebních psů setkávají.

6.1. Onemocnění dýchacích cest

Dech zdravého psa se v klidovém stavu pohybuje mezi 10–30 nádechy za minutu. Pokud pes zhluboka oddechuje, může tím pouze reagovat na vysokou teplotu vzduchu nebo může být unaven po fyzické zátěži. (Taylor, 1994, s. 234)

Více znepokojivou možností obtížného dýchání psa mohou být onemocnění dýchacího ústrojí psa, která napadají všechny dýchací cesty nebo plíce psa. (Taylor, 1994, s. 238)

U psa trpícího onemocněním dýchacích cest můžeme pozorovat např. výtoky z nosu, kýčání, akutní kašel, dávení, trvalý kašel, zahlcení, chrápání, abnormality dechu, změny hlasu. V závažnějších případech je důležité mít psa pod dozorem a poradit se s veterinářem nebo veterináře rovnou navštívit. (Fogle, 1993, s. 109)

6.2. Choroby uší

Pravidelné prohlížení uší je součástí průběžné kontroly psovodem. Tímto návykem dokáže předcházet eventuálnímu rozšíření infekce do středního nebo vnitřního ucha. (Taylor, 1994, s. 252)

Choroby uší se projevují některými typickými příznaky jako je např. ztráta rovnováhy, výtoky z uší, hluchota, škrábání v uších, otoky v oblasti uší. (Fogle, 1993, s. 107)

Všichni psi mají v uších ochlupení, což může způsobit různé komplikace. Např. chlupy mohou ucpat zvukovod a vyvolat jeho zánět. Proto je vhodné na ně zaměřit pozornost při péči o psa a čistit psům uši od chlupů i od ušního mazu. (Taylor, 1994, s. 253)

¹⁰ např. Rezortní řád ochrany zvířat MO pro držení, výcvik a používání psů

6.3. Choroby očí

Výtok z očí, jejich opuchnutí, krvácení a jiné nenormální úkazy v oblasti očí je potřeba co nejrychleji konzultovat s veterinárním lékařem. (Taylor, 1994, s. 255)

Při podráždění očí si je mohou psi mnout packami, a to může způsobit sekundární poranění. Složitější je boj se změnami uvnitř očí. Často jsou geneticky dané a mohou vést až k oslepnutí. (Fogle, 1993, s. 104)

6.4. Torze žaludku

Torze (přetočení) žaludku je velmi závažný stav a vyžaduje okamžitou lékařskou pomoc, bez níž pes během několika minut uhynie¹¹. Psům s hlubokým hrudníkem hrozí větší nebezpečí torze žaludku, zejména pokud jsou více aktivní bezprostředně po nažrání či když se přežerou. Psi s torzí žaludku jsou letargičtí a silně funí. Nadmutí žaludku vede ke zhroucení a smrtelnému šoku. U této příhody prakticky neexistuje první pomoc. Aby byl život psa zachráněn, je okamžitý chirurgický zákrok naprosto nezbytný. (Fogle, 1993, s. 173)

¹¹ Torze žaludku je častější u starších psů, ale stala se i nově vykoupnému psovi, naštěstí si toho všiml psovod včas a zachránil mu život.

7. Přirozené vlastnosti psa

Pes po svých předcích, šelmách, zdědil řadu přirozených vlastností, které mu umožňují přežít v náročných vnějších podmínkách. Tyto přirozené vlastnosti lze uměle využít, a to tak, že je výcvikem rozvineme k praktickému použití v různých druzích práce pro člověka.

Z vrozených vlastností psa využíváme jeho obrannou reakci, čich, sluch, zrak a ze schopností fyzickou zdatnost. Které z těchto vlastností použijeme a jak je budeme rozvíjet, závisí na způsobu použití psa.

Podle potřeby speciálního použití klademe důraz na určité vlastnosti a schopnosti. Nemá-li pes tyto potřebné vlastnosti a schopnosti rozvinuty, nelze očekávat úspěch při výcviku ani při praktickém použití. (Hrušovský, 1984, s. 78)

7.1. Obranná reakce

Obranná reakce je vrozenou reakcí psů na nepříznivé podmínky vnějšího prostředí, zejména takové, které psa bezprostředně ohrožují. Vyskytuje se ve dvou základních formách, a to v aktivní a pasivní. Při hodnocení obranné reakce vycházíme z typu vyšší nervové činnosti, který nám dává základní kritéria pro stanovení obranné reakce. Čtyři základní typy vyšší nervové činnosti¹² se ovšem v čisté podobě nevyskytují, rozlišují se na řadu mezitypů. Pro použití psa ve strážní službě vyžadujeme rozvinutou aktivní obrannou reakci, tj. psa nebojácného a dráždivého. Pes s rozvinutou aktivní obrannou reakcí je schopen samostatně zadržet osobu v denní nebo noční době. (Hrušovský, 1984, s. 78–79)

7.2. Čich

Vnější přijímací orgány (oko, ucho, nos) se v podstatě během života jednotlivého tvora nemění, ale cvičením ústředního orgánu lze dosáhnout podstatného zvýšení výkonu. Rozvíjení ústředního orgánu psa je obzvláště důležité při pachových pracích. (Eis, 2018, s. 12)

Nadsazeně se říká, že pes vidí nosem. Čich je nejdůležitějším smyslem psa. Zajímají ho především pachy ostatních psů, zvíře, známých osob, potravy apod. Ke sledování zájmové stopy je potřeba psa cílevědomým, a hlavně odborným výcvikem

¹² melancholik, sangvinik, flegmatik a choleric

připravovat. Vrcholné výkony psů dokazují, že pes je schopen sledovat stopu starou i 20 hodin. (Hrušovský, 1984, s. 79)

Pes je schopen zaznamenat i nepatrné množství vzduchem přinášených pachových látek z velké vzdálenosti a rozlišit je mnohem dříve, než může být jejich původce zpozorován zrakem. Pes má také mnohonásobně větší rozlišovací schopnost pachů. Pes může zjišťovat pachové koncentrace některých látek, které jsou více než milionkrát nižší než koncentrace, které je schopen zachytit člověk. (Růžička, 1996, s.12)

Počet čichových buněk u člověka se pohybuje mezi 10–20 milióny, u psa se počet čichových buněk přibližuje 220 miliónům. Důležitou vlastností psa je jeho silně vyvinutá pachová paměť. Pes rozpozná pach svého pána i po několika letech odloučení. (Šebková, 2008, s. 23)

7.3. Sluch

Sluch je stejně jako čich u psa vysoce rozvinut. Charakterizujeme zvuk, rozlišujeme výšku, sílu a zbarvení. Člověk vnímá výšku od 16 do 20 000 kmitů za sekundu. Trénovaný pes je schopen vnímat zvuk do výše 90 000 kmitů za sekundu. Tuto vlastnost lze s úspěchem využít při výcviku, kdy pes reaguje na různé odstíny zvuků, které lidské ucho nevnímá. Při praktickém využití psa ve strážní službě zjišťuje pes zvuky, které člověk neregistruje. (Hrušovský, 1984, s. 80)

Funkcí sluchového orgánu však není pouze předávání akustických informací. Další neméně důležitou funkcí je to, že je v něm ústrojí rovnováhy. (Tichá, 2010, s. 17)

7.4. Zrak

Anatomická stavba psího oka se odlišuje od stavby oka člověka. Pes se s jistotou pohybuje v šerosvitu, ale v úplné tmě nevidí. Při denním světle vidí slaběji než člověk. Oko psa má oddělené zorné pole a nemá na sítnici tak zvanou žlutou skvrnu. Světločivé buňky, tzv. tyčinky, u psa převládají nad barvočivými buňkami, které se nazývají čípky. Světločivé buňky usnadňují vidění v šeru. Proto pes vidí v šeru lépe než člověk. Při využívání zrakového orgánu je nutno brát v úvahu výšku, ze které vidí pes a ze které vidíme předměty my. (Hrušovský, 1984, s. 81)

Pes slabě rozlišuje pouze základní barvy: bílou a černou a jejich odstíny. Červenou barvu od zelené a žluté není schopen rozeznat. Avšak dokáže rozlišovat různé tvary, a to

mnohem lépe než člověk. Postřehne sebemenší pohyb psovoda a reaguje na změnu výrazu obličeje i mrknutí oka. (Šebková, 2008, s. 23)

7.5. Fyzická zdatnost

Jestliže pro služební účely vyžadujeme všestranného psa, musíme brát v úvahu i jeho fyzickou zdatnost. Fyzickou zdatnost vyžadujeme od psů používaných k pachovým pracím, průzkumu a zadržení. I tato schopnost se musí rozvíjet pravidelným a usilovným tréninkem. (Hrušovský, 1984, s. 81)

Pravidelná fyzická aktivita je nezbytná nejen pro výkon služby, ale stejně tak i pro udržení zdraví psa. Tréninkem si pes vybuduje svalstvo, které podporuje jeho kostru a snižuje zátěž kloubů.

Pokud má pes zajištěnou správnou péči, vhodný domov, vyváženou stravu a pravidelné veterinární prohlídky, zůstává většinou fyzicky zdatný až do konce svého života. (Schmidt-Roger a Blank, 2009, s. 74)

8. Problematika genetiky

Skutečnost, že se jednotlivá plemena psů od sebe liší nejen vzhledem, ale i temperamentem, schopnostmi k práci myslivecké či ovčácké, stupněm agresivity a mnoha dalšími rysy, ukazuje zcela jednoznačně, že povaha psa má svoji dědičnou složku. (Mikulica, 2004, s. 282)

Pokud se však nebudou dodržovat zákony poulační genetiky¹³ je výsledkem rostoucí výskyt dědičných problémů, které lze pozorovat mezi čistokrevnými plemeny psů. (Wachtel, 1998, s. 16)

„Každý gen v chromozómu je nositelem některé vlastnosti, velikosti nebo funkce určité části těla¹⁴. Naneštěstí jsou geny také nositeli mnohých psích chorob a defektů.“ (Taylor, 1994, s. 186)

Předpoklad pro nízké procento defektních genů je, aby sexuální partneři nebyli úzce příbuzní, optimálně aby nebyli příbuzní vůbec. Jinak řečeno, pro zdravou psí populaci musí lidé předcházet příbuzenské plemenitbě. (Wachtel, 1998, s. 19)

Wachtel označuje příbuzenskou plemenitbu jako týrání chovem. U psů se příbuzenská plemenitba ukazuje mimo jiné sníženou plodností, zvýšenou úmrtností embryí a štěňat. (Wachtel, 1998, s. 21)

Příklady dědičných vad

„V medicíně člověka je považována za relativně častou dědičnou chorobu taková choroba, která se vyskytuje v četnosti pouhých 3 % u Evropanů.“ (Wachtel, 1998, s. 86)

- Dědičné choroby kostry: dysplazie kyčelního kloubu¹⁵, chondrodystrofie¹⁶
- Krevní choroby: hemofilie A a B, Von Willebrandova nemoc
- Oční choroby: progresivní atrofie sítnice – pokračující úbytek sítnice oka
- Epilepsie: 50–80 % všech epileptických psů trpí dědičnou formou této nemoci
- Dědičné choroby kůže: atopická dermatitida

¹³ formulované R. A. Fisherem, J. B. S. Haldanem a S. Wrightem v roce 1920

¹⁴ barva a délka srsti, barva očí, růst kostí, srážlivost krve

¹⁵ uváděná v literatuře jako HD (Hip dysplasia)

¹⁶ špatná výživa chrupavky

- Dědičné degenerace ledvin: glomerulonefritida (Wachtel, 1998, s. 87–93)

Heterozygotnost v důsledku páření nepříbuzných partnerů je však žádoucí nejen proto, aby se neprojevaly defektní geny. Zvířata s vysokou heterozygotností jsou v průměru během života schopnější, odolnější, vitálnější než zvířata, jejichž rodiče byli příbuzní. (Wachtel, 1998, s. 27)

Měli bychom usilovat, v rámci genetického managementu, o geneticky variabilního čistokrevného psa, při jehož chovu je brána v úvahu dostatečná genetická pestrost a selekce s ohledem na zdraví a povahu, a který se díky tomu dokáže přizpůsobit civilizovanému lidskému prostředí. (Wachtel, 1998, s. 11)

9. Teorie výcviku

Všichni psi, s výjimkou těch nejdominantnějších, mají rádi výcvik, protože je psychicky stimuluje. Výcvik psa je ideální začít už v tom nejuťlejším věku, předchází se tím špatným návykům a je mnohem jednodušší s takto připraveným psem pracovat. (Císařovský, 2008, s. 75)

9.1. Klasické podmiňování

Klasické podmiňování je typ učení, které rozpracoval nositel Nobelovy ceny za fyziologii a medicínu Ivan Petrovič Pavlov. Pro lepší pochopení si ujasníme základní pojmy:

- Reflex je jednoduchá reakce organismu na podráždění¹⁷.
- Reflexní oblouk – nervová dráha, kterou proběhne podráždění z receptoru¹⁸ do centrální nervové soustavy.
- Reflex nepodmíněný je vrozený projev chování zvířat trvale předávaný dědičností. Například zvýšená tvorba slin při zachycení pachu jídla. (Růžička, 1996, s. 62 a 63)
- Nepodmíněný podnět – podnět vyvolávající nepodmíněný reflex, například tlak ruky, trhnutí vodítka. (Horová, 2012, s. 172)
- Podmíněný podnět je podnět předcházející nebo spojený s působením podnětu vrozeného, který v důsledku tohoto spojení sám vyvolá vrozenou reakci.
- Podmíněný reflex – získaný způsob chování psa, jehož základem jsou nepodmíněné reflexy. Tyto reflexy nejsou trvalé (pozn. může dojít k „vyhasnutí“ reflexu), pokud nejsou posilovány. (Horová, 2012, s. 200)

U klasického podmiňování nám jde o vytvoření podmíněného reflexu u psa. Pro vypracování podmíněného reflexu musíme brát v úvahu tyto podmínky:

1. Podnět podmíněný musí působit těsně před podnětem nepodmíněným, oba podněty působí na psa současně.
2. Psovi musí být umožněno se bez rušení soustředit.
3. Podněty musí být dostatečně silné, přičemž síla nepodmíněného podnětu musí být větší než u podnětu podmíněného.

¹⁷ např. trhnutí nohou po došlápnutí na ostrý předmět

¹⁸ kůže, ucho, nos, oko

4. Podmíněný reflex se vypracovává na základě nepodmíněného reflexu s nízkou dráždivostí.
5. Dostatečné opakování nepodmíněných a podmíněných podnětů při počáteční spojitosti a také opakování v čase, aby se předcházelo vyhasínání podmíněných podnětů. (Růžička, 1996, s. 64 a 65)

Vědecká práce I. P. Pavlova se stala základem mechanisticky orientované psychologie. Na teorii klasické podmiňování navázali a dále ji rozpracovali například John Broadus Watson, Edvard Lee Thorndike, Burrhus Frederic Skinner. (Jančaříková, 2019, s. 40)

V průběhu procesu výcviku a vypracování podmíněných reflexů působíme na psa podmíněnými a nepodmíněnými podněty, což tvoří základ metodiky výcviku. Při výcviku psů se využívají čtyři základní metody¹⁹: mechanická, chuťově dráždivá, kontrastní a napodobovací.

Metoda se realizuje cílevědomou činností cvičitele a s využitím různých způsobů k vypracování požadovaných podmíněných reflexů.

Při výběru metody výcviku musíme vzít v úvahu individuální vlastnosti psa podle typu vyšší nervové činnosti, stáří, stupně a zaměření jeho přípravy. Před započítím výcviku se provádí pozorování psa, abychom určili jeho převládající reakce.

Metoda mechanická

Mechanická metoda výcviku tkví v tom, že jako nepodmíněné podněty použijeme mechanické působení různého druhu, které vyvolává u psa určitý nepodmíněný reflex. Mechanický podnět nejenže vyvolává počáteční výkon psa, ale používá se i k posílení podmíněného reflexu.

Metoda chuťově dráždivá

Podnětem ke splnění cviku je pokrm, který cvičitel použije k upevnění cviku. Při odměně pokrmem se rychle tvoří podmíněné reflexy, ale v případě sytosti psa se tato metoda nedá efektivně použít.

Kontrastní metoda

¹⁹ na základě klasického podmiňování

Kontrastní metoda spojuje mechanické²⁰ a povzbudivé působení²¹ na psa. Při výcviku bylo dokázáno, že kontrastní metoda, je-li správně používána, nemá záporné stránky. Zvyšuje poslušnost psa a dosahuje se s ní lepších výsledků ve výcviku.

Napodobovací metoda

Princip této metody je, že pes se učí pozorováním napodobovat činnost jiných psů. (Martiš, 1988, s. 45–48)

Tyto čtyři základní metody výcviku jsou v běžném povědomí ve světě kynologie a najdeme je ještě v mnohých příručkách. Z pohledu dnešního poznání jsou nedokonalé. Nejzávažnějším nedostatkem je to, že tyto metody nezahrnují všechny využívané výcvikové postupy. Metoda mechanická, chuťově dráždivá, kontrastní a napodobovací opomíjí další způsoby výcviku psa, jako například využívání hry při nácviku²², motivování psa na základě sociální vazby vytvořené mezi psem a psovodem, zvyšování zájmu psa občasným nalezením aportu, nalezením figuranta na konci stopy a mnoho dalších osvědčených postupů. Napodobovací metoda je nešťastně zvolený název, protože předpokládá, že pes je schopen učení napodobováním. Tato mylná teze přiznává psovi vyšší schopnosti, než které jsou mu vlastní. Učení napodobováním vyžaduje vysokou inteligenci a je jednou z nejvyšších kategorií učení. Protože jsou tyto metody zažitě, bude trvat ještě nějakou dobu, než z povědomí naší kynologie vymizí.

Všechny čtyři metody se dají zahrnout do dvou základních metod:

- Metoda diferenciacního zpevnování – spočívá ve zpevnování pouze žádoucí reakce. Stále se opakující správné řešení je odměňováno a posilováno. Zpevnován je jen jediný druh reakce, ostatní reakce zpevnovány nejsou.
- Metoda postupné aproximace – tuto metodu také můžeme nazvat metodou postupného přibližování k danému cíli. Přesouváním kritérií se mění chování psa. Například postupným zvyšováním překážky, kterou má pes za úkol překonat. (Mikulica, 2004, s. 248–251)

²⁰ např. tlak ruky

²¹ např. pamlsek, hračka

²² hravá metoda

9.2. Operantní podmiňování

Operantní podmiňování je asociační učení, kde vyžadovanou činnost psa zpevňujeme záporným nebo kladným podnětem. Tento druh učení důkladně prostudovali behavioristé ze Spojených států amerických vedení F. B. Skinnerem. (Růžička, 1996, s. 66)

Rozdíl mezi operantním podmiňováním a podmiňováním klasickým je, že zvíře vědomě nabízí chování, za které nese následky (pozn. je trestáno nebo odměněno). Operantní podmiňování je tedy vědomým a kontrolovaným výsledkem uvažující mysli. (Garretová, 2013, s. 17)

Behavioristé vyzorovali, že zvířata²³ mají tendenci opakovat vzorce chování, které jsou pro ně přínosné nebo příjemné. Naopak chování, které pro ně má negativní následky, neopakují. Stimuly neutrální nemají na chování zvířete pozitivní ani negativní vliv. (Millerová, 2012, s. 24)

Metoda známá z cirkusů jako „cukr a bič“, při které zvíře dostalo odměnu za požadované chování, ale bylo potrestáno za chování nežádoucí, je moderními trenéry zavrhována. Vycházejí z výzkumů mozku, které ukazují, že stimulace centra pro tresty zaslepuje nebo zpomaluje činnost centra pro odměny. Vnímání odměny psem je přehlušeno snahou o vyhnutí se trestu, a tak se význam odměny vytrácí. (Jančaříková, 2019, s. 51)

Na základě výsledků práce F. B. Skinnera založila rodina Baileyova (Marian Breland Bailey, Bob Bailey, Keller Breland) rodinnou firmu a pokračují v praxi s principy operantního podmiňování. Baileyovi tvrdí, že kreativním a rozvážným použitím pozitivních principů operantního podmiňování na vědeckém základě lze naučit psa jakékoli dovednosti, které je mentálně a fyzicky schopen. (Millerová, 2012, s. 25)

9.3. Pozitivní metoda výcviku

Sledování kvalitního cvičitele při formování chování psa připomíná perfektně secvičený tanec²⁴. Pes nadšeně pracuje, má vlastní zájem na hře a je za ní odměňován. Tím dochází k posílení žádoucího chování. Pes je koncentrovaný a sebejistý. Práci provádí

²³ vybavená centrálním nervovým systémem

²⁴ princip Lao 'c o přirozenosti dění Wu-Wei, kdy nelze oddělit tanečníka od tance

s lehkostí a z vlastní vůle, přitom dělá vše, co po něm požaduje cvičitel. (Garrettová, 2013, s. 15)

Pozitivní metoda výcviku je založena pouze na používání odměn, kdy se cvičitel snaží odstranit z výcviku vše, co by mohlo být pro psa trestem. Skinner dospěl k závěru, že při učení jsou tresty vždy kontraproduktivní a používání trestů ohrožuje vzdálenější cíle. V rámci pozitivní metody se používají čtyři dílčí postupy: capturing, luring, targering a shaping. Postupy se liší způsobem dosažení cíle, ale cíl přitom zůstává stejný: dosáhnout u psa přirozené operantní reakce nebo nepřirozené instrumentální reakce na nový podnět.

- Capturing – při capturingu psovod zachytí určitou přirozenou činnost psa a odmění ho. Psa odměňujeme pouze při bezchybném provedení cviku. Capturing je vhodnou metodou výcviku při některých pachových pracích. Například podporou zájmu o vybraný pach.
- Luring – je metoda navádění psa odměnou v ruce. Luring je vhodný například při výcviku poslušnosti, navedení psa na překážky.
- Targering – při targeringu se pes učí dotýkat požadovaného předmětu²⁵ určitou částí svého těla. Například dotek nosem ruky psovoda, nohy na bedýnce. Targeting je vhodný pro naučení psa pohybu na žebříku, chůzi u nohy, běhu u kola, plavání za člunem. Při pachových pracích dá pes vědět zjištění zdroje vyhledávaného pachu předem nacvičeným signálem.
- Shaping – je metoda výcviku, při které pracujeme se psem natolik motivovaným, že aktivně přemýšlí o chování, které po něm psovod vyžaduje. Pes nabízí různé chování²⁶ a psovod čeká, dokud mu pes vyžadované chování nenabídne. Může se stát, že v případě, pokud pes dlouho nenachází vyžadované chování, ztrácí pes motivaci a začíná být frustrovaný. Je úkolem cvičitele předcházet frustraci psa. (Jančaříková, 2019, s. 52–59)

²⁵ tzv. target

²⁶ Může nabídnout i vlastní nenaučené chování, například kýchnutí, aby upozornil na pachovou stopu.

10. Kategorie služebních psů

V rámci Armády české republiky se služební psi rozdělují do těchto kategorií:

- Nevycvičený (N) – služební pes od okamžiku nabytí až do zadání kategorie.
- Strážní (SV – střežení na volno, SB – střežení na pohyblivém stanovišti) – služební pes střeží vymezený prostor.
- Hlídkový obranný (HO) – služební pes v hlídce s psovodem, psi této kategorie jsou součástí Hradní stráže.
- Hlídkový všestranný (HV I, II, III) – služební pes v hlídce s psovodem, který je schopen na povel psovoda samostatně propátrávat určený prostor.
- Speciální na vyhledávání zbraní (SPZ) – služební pes je vycvičen k vyhledávání ukrytých střelných zbraní a jejich součástí.
- Speciální na vyhledávání výbušnin (SPV) – služební pes je vycvičen k vyhledávání ukrytých vojenských a průmyslových výbušnin, psi této kategorie jsou součástí Hradní stráže.
- Speciální na vyhledávání drog (SPD) – služební pes je vycvičen k vyhledávání ukrytých omamných a psychotropních látek.
- Speciální na vyhledávání a záchranu osob (SPZách) – služební pes je schopen vyhledat a označit místo úkrytu pohřešované osoby za nejrůznějších krizových situací.
- Speciální pro stanici biologické ochrany letiště (SPBOL) – služební pes určený k plnění úkolů stanice biologické ochrany letiště. (Slavíček, s. 38)

Úspěšnost psů kategorie SPV je ovlivněna především vhodným výcvikem. Pro efektivní práci v oblasti detekce výbušnin je nezbytné, aby byli psi cvičeni nejen na jednotlivé složky výbušnin nebo laboratorně vyrobené výbušniny stabilního chemického složení, ale také na jejich různé kombinace a směsi. Takto cvičený pes dokáže pachy lépe generalizovat a spolehlivěji vypátrat. (Česká zemědělská univerzita, 2012, s. 30)

11. Požadavky na služební psy u Hradní stráže

Profesionální psovodi a speciálně vycvičení psi plní u bojových, speciálních a záchranných jednotek specifické úkoly a tomu se musí přizpůsobit také výcvik. Ten klade velké nároky nejen na čas, ale také na tělesné a duševní kvality vojenského psovoda, které lze standardně uplatňovat jen u profesionálního psovoda. (Rulc, 2014, s. 697)

Pes se speciálním výcvikem má mnoho způsobů využití. Je prostředkem, který může v mnoha situacích zachránit vojákům život. Dokáže velmi rychle a přesně vypátrat ukryté osoby, drogy, zbraně, nastrožené výbušniny a miny. (Rulc, 2010, s. 363)

Hradní stráž má k plnění svých úkolů k dispozici psy dvou kategorií HO a SPV, kteří jsou charakterizováni interním předpisem Armády České republiky takto:

1. Pes hlídkový obranný (HO) – služební pes je schopen označit narušitele v nepřehledném prostoru v blízkosti osy postupu hlídky (do 10 m). Služební pes je schopen chránit psovoda při napadení a na povel psovoda umí štěkáním a výpadem odstrašit nepřátelské osoby. V případě útěku narušitele vypracuje čerstvou stopu na konci se zadržením.
2. Pes speciální na vyhledávání výbušin (SPV) – služební pes je schopen aktivně za použití smyslových orgánů vyhledat a pasivně označit ukryté vojenské a průmyslové výbušniny v objektech, dopravních prostředcích, zavazadlech nebo v terénu.

Psovodi musí složit obhajobu pro svoji kategorii služebních psů. Služební pes HO plní obhajobu každé dva roky, u SPV se obhajoba plní každý rok. (Slavíček, s. 38)

12. Kynologické zkoušky AČR

Cílem výcviku psovodů a služebních psů je dosažení připravenosti k plnění služebních úkolů ve vojenské kynologii. Příprava a výcvik se organizují v podmínkách podobných reálnému nasazení, a to zejména v pokročilejších etapách výcviku.

Výcvik se vede zásadně podle schválených programů odborné a speciální přípravy vojenského psovoda v souladu s rozvrhem hodin, plánem přípravy jednotky a písemných příprav na zaměstnání.

Při výcviku služebního psa se nesmějí používat nepřiměřeně bolestivé podněty, postupy nebo pomůcky, které způsobují nepřiměřenou bolest, poškození zdraví nebo snižují pohodu služebního psa. (Slavíček, s. 45)

Psovod je po absolvování základní odborné a speciální přípravy odborně způsobilý k výkonu své funkce a s takovými teoretickými a praktickými znalostmi, aby

- byl schopen bezpečně ovládat, cvičit a v případě zadání kategorie i používat přiděleného služebního psa;
- byl schopen zjistit změny v chování služebního psa, rozpoznat zjevné příznaky zhoršeného zdravotního stavu služebního psa, poskytnout první pomoc nebo učinit odpovídající opatření;
- byl schopen určit, zda celkové prostředí je vhodné k zachování zdraví a pohody služebního psa.

Na závěr každé etapy přípravy přezkušuje psovoda a služebního psa odborná zkušební komise, kterou jmenoval náčelník veterinární služby AČR. V případě dosažení stupně připravenosti zaručující úspěšné a bezpečné zvládnutí nasazení v reálných podmínkách, vydá komise osvědčení v dané kategorii. (Slavíček, s. 46)

12.1. Cviky na zkoušky kategorie HO

V této podkapitole jsou uvedeny bodované cviky, které musí splnit psovod se psem pro získání kategorie HO. Zkouška je rozdělena do dvou celků, a to všeobecný výcvik a speciální výcvik.

Všeobecný výcvik

- Přivolání s předsednutím
- Ovladatelnost na vodítku
- Cviky sedni, lehni, vstaň
- Odložení za pochodu vleže
- Klid při výstřelu

Speciální výcvik

- Střežení za pohybu pochůzkou
- Obrana psovoda při přepadu
- Zadržení prchajícího figuranta na vzdálenost 150 kroků
- Zadržení figuranta s protiútokem na vzdálenost 100 kroků
- Zajištění zadrženého figuranta
- Vypracování vlastní stopy, přímé, 15 min. staré, 200 až 250 kroků dlouhé, zakončené předmětem. (Valentík, s. 24)

12.2. Zkoušky kategorie SPV

V této podkapitole jsou uvedeny bodované cviky všeobecného výcviku a základní shrnutí speciálního výcviku psa kategorie SPV.

Všeobecný výcvik

- Přivolání s předsednutím
- Ovladatelnost na vodítku – chůze s obraty
- Cviky sedni, lehni, vstaň
- Odložení za chůze vleže
- Lhostejnost vůči osobám
- Průlez tubusem
- Skok šplhem 180 cm
- Kladina nízká jedním směrem
- Dlouhodobé odložení
- Reakce na střelbu

(Valentík, s. 37)

Speciální výcvik

Cílem přezkoušení speciálního výcviku je zhodnotit stupeň připravenosti psa k vyhledávání v reálných podmínkách, zhodnotit vypracované návyky služebního psa ve vyhledávání a také snahu a ochotu psa pracovat a spolupracovat se psovodem.

Pro úspěšné složení zkoušek je hlavním kritériem nalezení založených vzorků výbušnin²⁷ v určeném prostoru.

Pes po povelu samostatně nebo pod vedením psovoda systematicky se zájmem a vytrvale za použití čichového orgánu prověřuje určený objekt, ukrytý vzorek nalezne a pasivním způsobem²⁸ označí, přičemž v této poloze setrvává do pokynu přezkušujícího. (Valentík, s. 38)

²⁷ např. C-4, Semtex 1A, Semtex 1H, PINp 10, PIHx 30, PI SE M, TNT

²⁸ sednutí, lehnutí, vystavování

13. Aktivizace služebních psů

Každodenní využívání psů ve výkonu služby ve stejném prostředí pasivním způsobem a bez vytváření podmínek k jejich aktivní činnosti snižuje stupeň jejich použitelnosti. Pasivní způsob využívání psů vytváří nežádoucí návyky na prostředí, které jsou příčinou toho, že psi postupně ztrácejí aktivitu a ostražitost. Po určité době se stává služba pro psa všední záležitostí a stanoviště místem odpočinku. Aby se zamezilo snižování aktivity psů při výkonu služby a nežádoucím návykům na prostředí, provádí se u jednotek aktivizace psů. Aktivizaci lze spojit s kontrolou strážní služby, kterou provádějí dozorní orgány, prověřkové hlídky nebo zvláště k tomu určené osoby.

Aktivizace psů probíhá přímo při praktickém výkonu služby. K tomu účelu velitel jednotky využívá pomocníků, kteří jsou pro psa cizími osobami. Pomocníci musí být k provádění aktivizace připraveni, instruováni a vybaveni ochrannou výstrojí.

Počet prováděných aktivizací závisí na stupni připravenosti a použitelnosti psa. Musí však být systematické a současně mají poskytovat relevantní obraz o stupni vycvičenosti psa. K tomu účelu musí být veden přehled o počtu a výsledcích provedených aktivizací.

Strážný (hlídka), u kterého má být provedena aktivizace psa, musí být na toto včas upozorněn. Ten, kdo vydává rozkaz k aktivizaci, je povinen vydat strážnému (hlídce) k provedení aktivizace vyčerpávající pokyny v dostatečném rozsahu, aby nedošlo ke zranění osob, služebních psů a zamezilo se neoprávněnému použití zbraně.

Pro cílevědomé provádění aktivizací na jednotlivých stanovištích a pro jednotlivé specializace psů se zpracovává plán jednotlivých variant aktivizací, který se průběžně doplňuje o nové poznatky a potřeby. (Martiš, 1988, s. 80–81)

U Hradní stráže probíhá aktivizace v průběhu služby. Aktivizace se provádí s druhým psovodem, který slouží jako figurant. Aktivizace se provádí přibližně dvakrát za měsíc a její průběh se zaznamenává do kontrolních listů.

Praktická část

14. Vymezení cílů výzkumu

Smyslem práce je nahlédnout do výcviku psovodů Hradní stráže a jejich odbornosti.

Proto jsem si stanovil tyto cíle:

- Zjistit náplň a specifika výcviku psovodů HS.
- Dovodit, zda se u službních psů HS objevuje genetická degenerace.
- Ověřit níže zmíněné hypotézy.

15. Hypotézy

1. Alespoň 80 % psovodů HS jsou členy kynologických spolků.
2. Všichni psovodi HS mají splněny armádní kynologické zkoušky.
3. Všichni psovodi Hradní stráže používají při výcviku především metody pozitivní motivace (zesílení požadovaného chování odměnou).
4. Alespoň 75 % psovodů Hradní stráže pozoruje degeneraci fyzických vlastností u služebních psů.
5. Alespoň 60 % psovodů Hradní stráže pozoruje degeneraci mentálních vlastností u služebních psů.

16. Charakteristika zkoumané skupiny

Na základě dotazníkového šetření a rozhovorů v této kapitole představuji charakteristiku zkoumané skupiny.

Zkoumaná skupina se skládá z čtyř psovodů Hradní stráže a hlavního kynologa Hradní stráže.

Podle struktury Hradní stráže je četa psovodů součástí roty zabezpečení.²⁹

Hlavní kynolog není zařazen do roty zabezpečení, ale podléhá přímo velení Hradní stráže. Tabulkově má četa psovodů 43 míst, ale 7 z nich je v současné době neobsazených.

Velitel čety, zástupce velitele čety, instruktor výcviku a kynolog Hradní stráže nemají přiděleného služební psa, protože mají vzhledem ke své funkci jiné zaměstnání než chodit do služeb.

Četa psovodů se tabulkově skládá z velitele čety, jeho zástupce, instruktora výcviku čety psovodů, tří družstev psovodů se specializací HO, kdy jedno družstvo čítá 11 osob, a jednoho družstva SPV, které tvoří 7 osob. Každé družstvo má svého velitele a zástupce, kteří zodpovídají za své podřízené nejen v oblasti výcviku.

Zkoumanou skupinu jsem rozdělil podle věkového rozmezí. Do dotazníkového šetření se zapojilo 6 psovodů ve věku 24–29 let, 13 psovodů ve věku 30–39 let, 10 psovodů ve věku 40–49 let a dva psovodi ve věku 50–53 let.

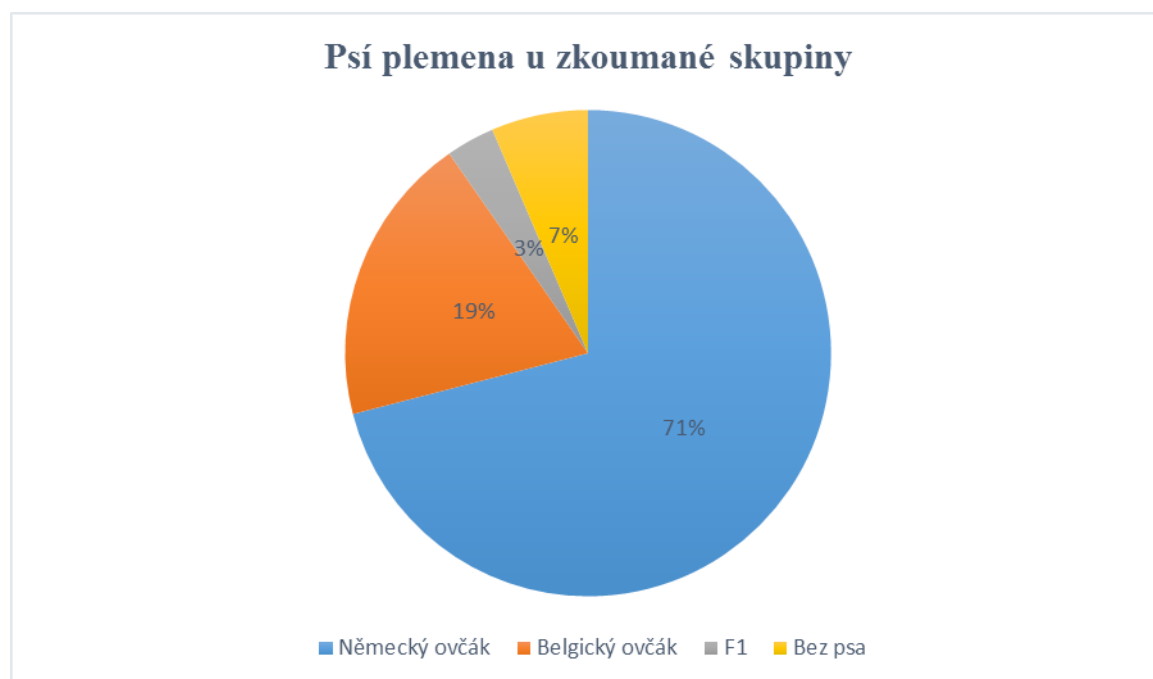
Graf č. 1

²⁹ Také známé jako rota logistiky.

Ve zkoumané skupině je 22 psodů sloužících s německými ovčáky, 6 psodů s belgickým ovčákem Malinois, jeden s křížencem tzv. F1 a 2 psodí, kteří čekají na přidělení služebního psa.

Graf č. 2

Ze zkoumané skupiny sloužilo před nástupem k četě psodů 28 osob na jiných systematizovaných místech v rámci armády a 3 nastoupili k psodům HS přímo z civilu. Být psodem není výhradně mužská práce, u Hradní stráže se specializací HO slouží také 3 ženy.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 31 osob z 36 možných.³⁰

Pro položené rozhovory jsem si vybral tři vojáky z povolání, kteří jsou zařazeni na systematizovaných místech, jež jsou klíčová pro fungování čtyř psodů HS.

³⁰ tzn. pět osob se nezúčastnilo dotazníkového šetření

17. Výzkumné metody

Informace pro praktickou část jsem získal formou dotazníkové šetření a polostrukturovaných rozhovorů. Dotazníkové šetření bylo zaměřeno především na získání základních statistických dat o četě psovodů, sběr dat o výcviku psovodů u HS, ověření hypotéz a zjištění okolností, které s hypotézami souvisejí.

Pro potřebu získání hlubšího kontextu zkoumané problematiky jsem zvolil polostrukturovaný rozhovor, který kombinuje výhodu připravené struktury otázek vhodné pro udržení rozhovoru u tématu a volnosti dostat se přirozeným plynutím rozhovoru k nečekaným zajímavostem a informacím doplňujícím výzkum práce.

17.1. Dotazníkové šetření

První zvolenou výzkumnou metodou je metoda kvantitativní, konkrétně dotazníkové šetření.

Otázky, kterými jsem zjišťoval statistické údaje o zkoumané skupině, jsem se rozhodl zde nezmiňovat, a to z důvodu lepší přehlednosti. Zjištěné statistické údaje o zkoumané skupině jsem kompletně uvedl v předchozí kapitole.³¹

Některé výsledky šetření jsou pro lepší přehlednost interpretovány výsečovými grafy. Údaje jsou uváděny v procentech.

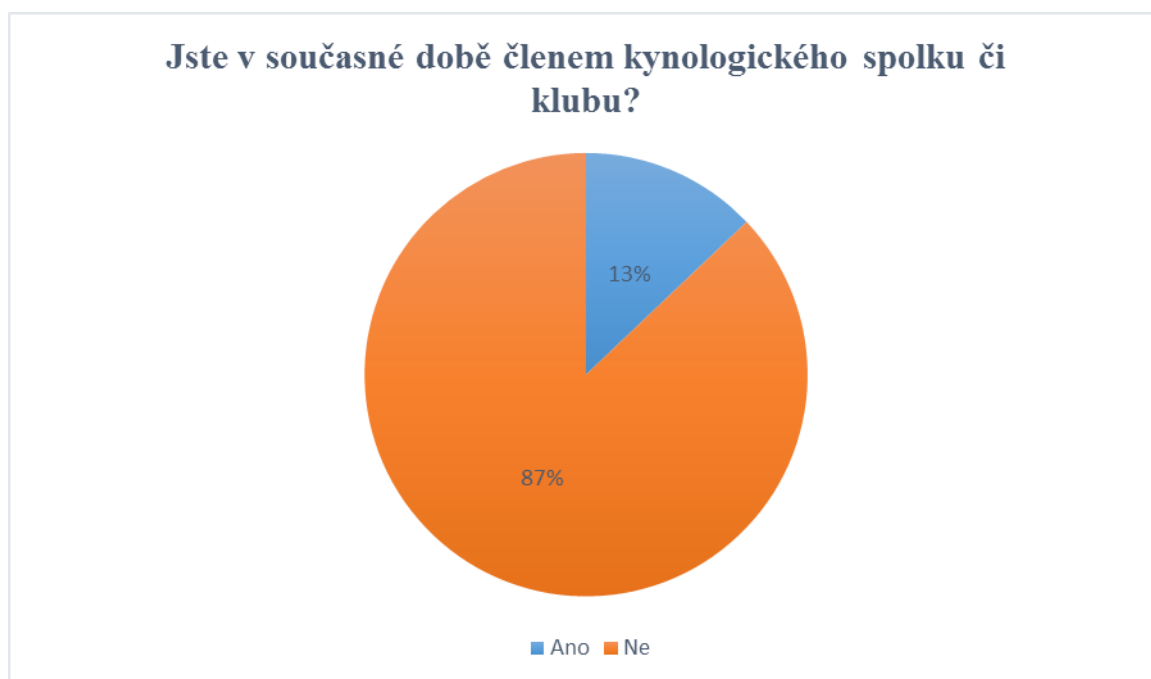
Samotný dotazník, který respondenti dostali do rukou, začíná touto větou: „Před Vámi leží dotazník, který použiji jako zdroj dat v praktické části bakalářské práce Kynologie v prostředí Hradní stráže.“

1. Jste v současné době členem kynologického spolku či klubu?

Čtyři respondenti jsou členy kynologických klubů, tzn. zbylých 27 respondentů není členem žádného kynologického klubu. Tato odpověď mě překvapila, očekával jsem, že poměr členů a nečlenů bude opačný. Většina psovodů nepovažuje členství v kynologickém klubu za důležité. Považují se za profesionály, kteří dokážou pracovat sami se sebou a přiděleným psem, dále mají k dispozici zkušené kolegy a nadřízené, na které se mohou obrátit v případě potřeby odborné konzultace.

³¹ Kapitola Charakteristika zkoumané skupiny

Graf č. 3

2. Jaké byly vaše zkušenosti s kynologií před tím, než jste nastoupil/a k Hradní stráž?

Respondenti odpověděli takto:

- 10 z dotazovaných odpovědělo „Neměl jsem předchozí zkušenosti s kynologií.“
- 13 z dotazovaných zakroužkovalo odpověď „Na základní úrovni (základní cviky).“
- 3 respondenti zvolili možnost „Na pokročilé úrovni (rozšiřující cviky).“
- Pětkrát byla zvolena odpověď „Soutěžní úroveň.“

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že vojáci z povolání nastupující na systematizované místo mají na začátku na zcela odlišnou úroveň znalosti problematiky kynologie a je úkolem kynologického kurzu AČR v Centru vojenské kynologie Chotyně srovnat úroveň znalostí účastníků kurzu.

3. Měl jste praktické zkušenosti s profesionálním výcvikem psa (na úrovni služební kynologie) před nástupem k četě psovodů HS?

Praktickou zkušenost s profesionálním výcvikem psa potvrdili 4 respondenti z 31 oslovených. Tedy 27 respondentů nastoupilo k četě psovodů HS bez předchozí zkušenosti s profesionálním výcvikem psa.

Podobně jako u předchozí otázky se ukazuje, že psovodi k HS přišli s různými zkušenostmi z oblasti kynologie.

4. Berete si služebního psa domů? Pokud ne, tak prosím uveďte, z jakého důvodu.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pouze 4 respondenti z oslovených 31 si služebního psa neberou domů. Dva z nich dosud nemají přiděleného služebního psa. Další dva jako důvod uvedli nevhodné prostory svého bydliště. Z uvedeného vyplývá, že většina psovodů si svého psa bere domů, a tedy se mu věnuje i ve svém volném čase.

5. Věnujete se výcviku přiděleného psa i ve svém volném čase?

Stejně jako u předchozí otázky pouze 4 z oslovených odpověděli záporně. Dva z nich se plánují výcviku psa věnovat ve svém volném čase, jakmile jim bude pes přidělen. Druzí dva nemají podmínky pro to, aby se mimo pracovní dobu mohli výcviku psů věnovat, ale soustřeďují se na období před obhajobami armádních kynologických zkoušek, kdy se výcviku věnují nad rámec své pracovní doby. Všichni ostatní oslovení respondenti, tedy 27 psovodů, se výcviku věnuje i ve svém volném čase.

6. Jaká je měsíční frekvence výcviku psů u Hradní strážě?

Všichni oslovení respondenti shodně uvedli frekvenci 2–3 výcviky měsíčně. Další možnosti: nemáme výcvik, 1-2 výcviky měsíčně, více než tři výcviky měsíčně ne zvolil žádný z respondentů. V době před reorganizací roty zabezpečení HS, tedy v době před 1. 9. 2019, probíhal výcvik pouze jednou měsíčně.

7. Absolvoval jste úspěšně armádní kynologické zkoušky pro vaši specializaci (HO nebo SPV)?

Většina respondentů, konkrétně 29 z 31 odpovědělo kladně. Dva z oslovených čekají na přidělení služebního psa, jak jsem již uvedl v předchozích odpovědích. Bezprostředně po přidělení služebního psa nastupují do kurzu Centra vojenské kynologie Chotyně, který uzavrou kynologickými zkouškami. Psovodi HS mají jako požadavek na svoji funkci mít splněné armádní kynologické zkoušky pro svoji kategorii. V případě

opakovaného nesplnění zkoušek nebo vyloučení z kurzu ze závažných důvodů, nemohou tito vojáci zůstat na systematizovaném místě psovoda HS.

Graf č. 4

8. Jakým způsobem motivujete služebního psa? Vyberte z následujících možností:

a) Spíše trestem

b) Spíše odměnou

Všichni oslovení psovodi zvolili jednoznačně možnost b), tedy „spíše odměnou“. Z rozhovorů vyplynulo, že pokud má být výcvik úspěšný, pak je efektivní motivací odměna. Trest je až na výjimečné situace kontraproduktivní. Tuto problematiku včetně konkrétního příkladu rozebírám podrobněji v podkapitole Rozhovory.

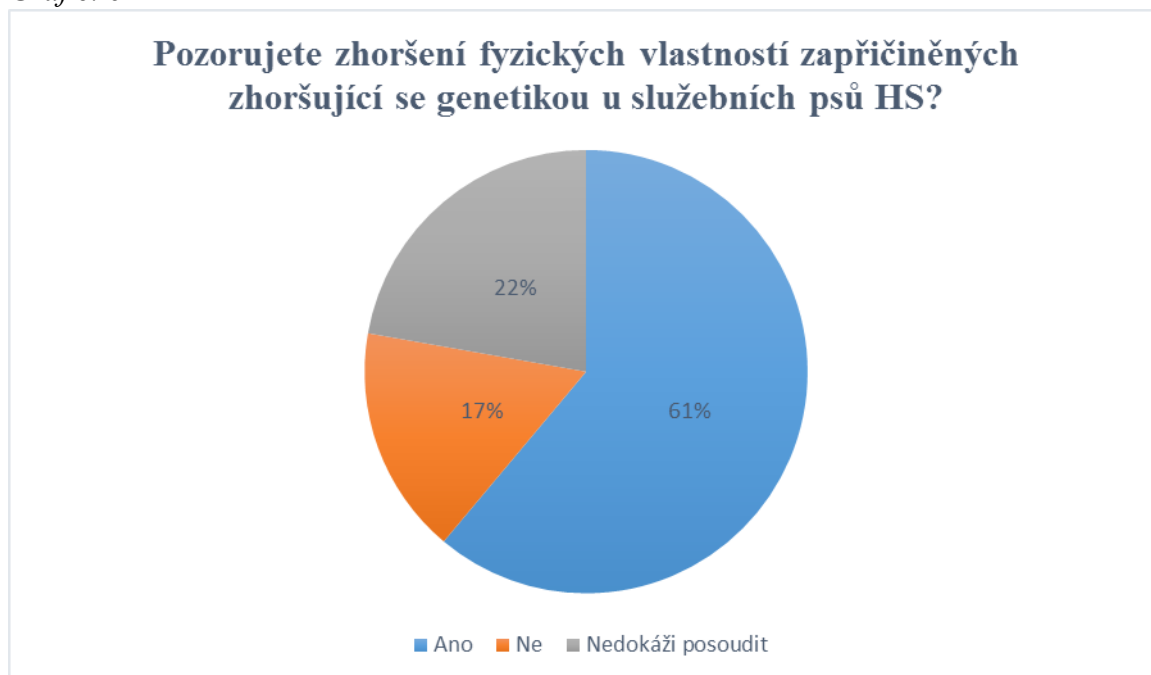
Graf č. 5

9. Pozorujete zhoršení fyzických vlastností zapříčiněných zhoršující se genetikou u služebních psů HS?

Jednoznačně záporně, tedy že nepozorují zhoršení fyzických vlastností zapříčiněných zhoršující se genetikou u služebních psů HS, odpovědělo pouze 6 z dotazovaných. Naproti tomu většina z oslovených, konkrétně 17 respondentů, odpovědělo kladně a 8 uvedlo, že toto nedokážou posoudit. Problematice genetiky služebních psů se podrobněji věnuji v podkapitole Rozhovory.

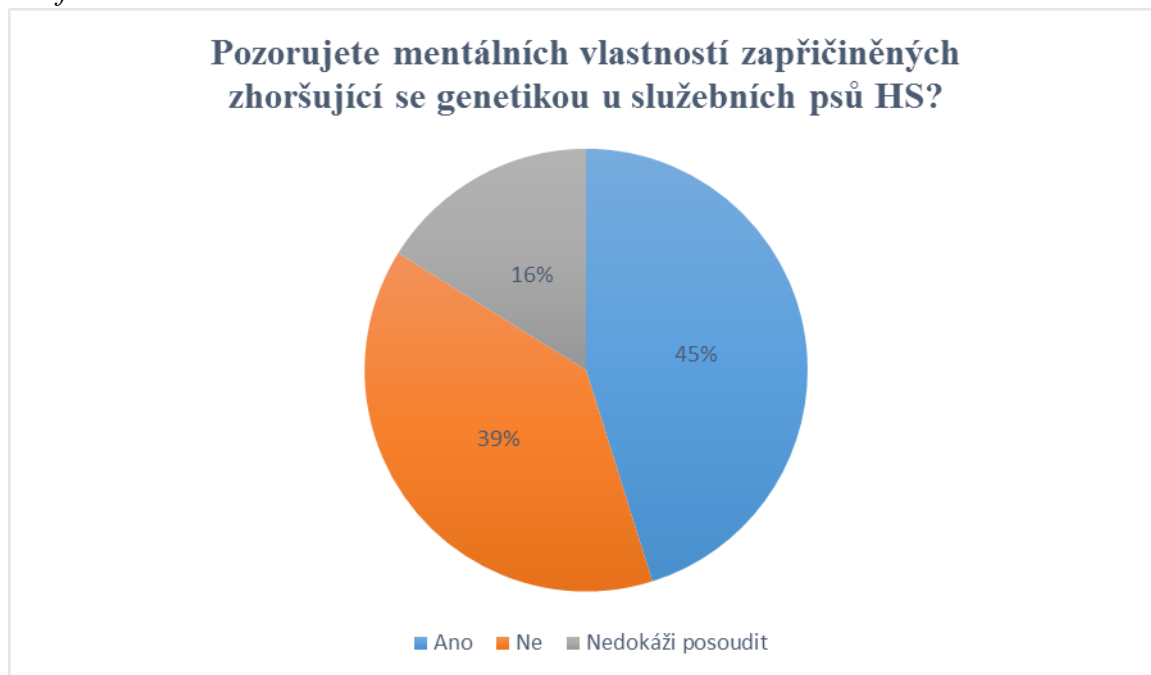
Graf č. 6

10. Pozorujete zhoršení mentálních vlastností zapříčiněných zhoršující se genetikou u služebních psů?

Jednoznačně záporně, tedy že nepozorují zhoršení mentálních vlastností zapříčiněných zhoršující se genetikou u služebních psů HS, odpovědělo 12 z dotazovaných. Naproti tomu 14 respondentů odpovědělo kladně a 5 uvedlo, že toto nedokáží posoudit. Problematice genetiky služebních psů se podrobněji věnuji v podkapitole Rozhovory.

Graf č. 7

17.2. Polostrukturovaný rozhovor

Pro druhé šetření jsem zvolil jednu z kvalitativních metod výzkumu, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory jsem vedl s vojáky, kteří jsou zodpovědní za kvalitu výcviku psů a psovodů, konkrétně se zástupcem velitele družstva se specializací HO, instruktorem výcviku psovodů a hlavním kynologem HS. Cílem je poskytnout dodatečné informace k hypotézám, důležitá data ohledně fungování výcviku služebních psů i psovodů a také pohled na problematiku genetiky služebních psů. Smyslem rozhovorů bylo také hlouběji proniknout do problematiky služební kynologie a ověřit data získaná dotazníkovým šetřením.

17.2.1. První rozhovor

1. Uveďte prosím, jaká je vaše kynologická praxe?

Moje kynologická praxe trvá 20 let, z toho 10 let se věnuji služební kynologii a současně 10 let trvá můj pracovní poměr u čtyř psovodů HS.

2. Na jakém systematizovaném místě sloužíte? Popište, prosím, jaká je vaše pracovní náplň.

Jako psovod se specializací HO a zároveň zástupce velitele družstva čtyř psovodů jsem zodpovědný za své podřízené na družstvu a spolupodílím se na vedení výcviku. Samozřejmě se také musím zdokonalovat ve své specializaci HO, a to nejen já, ale také můj čtyřnohý přítel. Tedy také se musím věnovat výcviku svého psa.

3. Jaká je vaše motivace pro práci se psy?

Vyrůstal jsem v rodině, kde bylo mnoho psů. Mohu směle prohlásit, že jsem se psy jedl z jedné misky. Můj otec se věnoval myslivecké kynologii. Bral mě s sebou na cvičák už od raného dětství a tam jsem pozoroval výcvik psů a svůj život si bez nich neumím představit.

4. Kolik výcviků absolvují psovodi HS za měsíc?

U čtyř psovodů máme v průměru dva až tři 8hodinové výcviky za měsíc. To považuji za výrazné zlepšení ve srovnání s minulostí. Před reorganizací rotý zabezpečení, která proběhla k 1. 9. 2019, to byl pouze jeden výcvik měsíčně, což bylo nedostatečné. Jako velmi pozitivní vnímám to, že se navýšil tabulkový počet psovodů a vznikly nové pozice – hlavní kynolog HS a instruktor výcviku čtyř psovodů.

5. Jaká by měla být ideální povaha služebního psa?

Pro specializaci HO je žádoucí přirozená agresivita se zájmem o kousání do figuranta a jeho zadržení. Pro specializaci SPV se vyžaduje stabilní a klidná povaha psa, který musí být skvělý v aportování.

6. Je pro psovody u HS obtížné obstát u kynologických zkoušek?

To záleží na konkrétním psovi a psovodovi, jestli mají vůli pravidelně cvičit a zlepšovat se ve svých dovednostech. Je nezbytně nutné cvičit také ve volném čase. Máme to i jako součást funkcí náplně na systematizované místo – udržovat psa ve stavu vycvičenosti a ovladatelnosti.

7. Jaké pomůcky se běžně používají pro výcvik služebních psů u HS?

Běžně používáme pro výcvik služebních psů pamlsky a míčky.

8. Jakým způsobem je vhodné motivovat psa během výcviku? Uveďte příklad z praxe.

Nejobvyklejším způsobem motivace psa je hlasem s důrazem na intonaci. Navnadit lze psa také pomocí míčku či pamlsku. Důležité je psa uvolnit, např. rozštěkáním. Uvedu konkrétní příklad. Během výcviku, před nácvikem poslušnosti, zvednu ruku s míčkem nad hlavu, pes se na mě soustředí a já mu řeknu: „Štěkej!“. Pes se rozštěká, tím se uvolní a po krátkém čase ho odměním hozením balónku. Tím docílím toho, že je pes uvolněn a můžeme zahájit výcvik poslušnosti.

9. Jsou situace, kdy považujete za vhodné použít při výcviku psa trest? Pokud ano, tak prosím upřesněte, o jaké situace se jedná.

Drobné chyby opravuji korekcí vodítka. Jedná se o nepodmíněný podnět, kdy trhnutím vodítka ke své noze přiměji psa ke korekci jeho chování. Fyzickým trestům se u psů vyhýbám. Fyzický trest jsem u mého psa použil pouze jednou během naší čtyřleté spolupráce. Opakovaně odbíhal za lesní zvěří a opakovaně nedbal mých výzev. Po jednorázovém použití fyzického trestu se jeho nežádoucí chování vícekrát neopakovalo. V takovýchto ojedinělých případech je fyzický trest vhodný.

Během obhajoby specializace HO v Centru vojenské kynologie Chotyně jsem byl svědkem případu, kdy byl jednomu z vojáků předčasně ukončen kurz k získání kvalifikace psovoda, a to z důvodu neúměrného trestání psa, které vykazovalo známky týrání. Tohoto nežádoucího chování si rychle všimli instruktoři vojenské kynologie a vojáka vyloučili z kurzu a udělili mu zákaz práce se služebními psy.

10. Pozorujete zhoršení fyzického nebo mentálního stavu služebních psů HS zapříčiněné genetikou? Je v tomto ohledu rozdíl mezi německým ovčákem a ovčákem Malinois?

Zhoršení fyzického stavu u služebních psů HS neregistruji. Spíše pozoruji zlepšení, ale to pravděpodobně souvisí se změnou náplně výkonu služby. Konkrétně mám na mysli to, že už nejsme na statických stanovištích, což psům nesvědčilo, ale vykonáváme pochůzky, které jsou pro psy přirozenější, protože jsou v pohybu.

Ohledně degenerace mentálního stavu psů se domnívám, že se genetika psů v tomto ohledu zhoršuje, a to nejen u našich služebních psů, ale všeobecně. Konkrétně se jedná

zhoršení přirozené ostrosti. Můj pocit je, že se vytrácí. Například bezprostředně po nácviku kousání je pes přátelský, agresivita rychle opadá. Totéž pozoruji i u loveckých psů. Z toho usuzuji, že všeobecně přirozená ostrost u psů upadá. Řekl bych, že současní psi jsou více bojácní. Je to však pouze můj osobní názor, není podložený výsledky výzkumu, a proto nechci generalizovat. Dodávám, že nevnímám rozdíl mezi degenerací německých ovčáků a ovčáků Malinois. Genetika psů není oblast mého zájmu, kompetentnější osobou je hlavní kynolog HS.

17.2.2. Druhý rozhovor

1. Uved'te, prosím, jaká je vaše kynologická praxe?

Moje praxe začala v roce 2013, kdy jsem se stal vojákem základní služby. Letos to je už 18 let, co se věnuji služební kynologii.

2. Na jakém systematizovaném místě sloužíte? Popište, prosím, jaká je vaše pracovní náplň.

Sloužím jako instruktor výcviku čtyř psovodů. Jsem zodpovědný za organizaci a vedení výcviku psovodů HS. Zodpovídám také za úroveň jejich vycvičenosti. Řeším administrativu v rámci útvaru, zastupuji také hlavního kynologa HS.

3. Jaká je vaše motivace pro práci se psy?

Už od dětství jsem si přál psa, ale bohužel jsme pro něho neměli zázemí. Dětský sen jsem si splnil až po nástupu do armády. Tehdy jsem začal sloužit jako psovod a u služební kynologie jsem zůstal.

4. Kolik výcviků absolvují psovodi HS za měsíc?

V současnosti to jsou tři výcviky měsíčně. Je to vítané zvýšení počtu hodin výcviku ve srovnání se stavem před 1. 9. 2019, tedy v době před reorganizací čtyř psovodů.

5. Z jakých tematických celků se skládá běžný výcvik u psovodů HS?

Během výcviku se probírají dva tematické celky, a to vševojsková příprava a příprava odborná. Vševojsková příprava je pro psovody kategorie HO a SPV společná, ale jejich odborná příprava se podle specializace v některých tématech odlišuje.³² Pod vševojskovou přípravou si můžeme představit zaměstnání společné pro všechny vojáky,

³² Konkrétní cviky jsou uvedeny v kapitole 12. Kynologické zkoušky AČR.

např. pořadovka, základní řády, střelecká a tělesná příprava. Odborná příprava se skládá ze zaměstnání zaměřeného na veterinární péči³³ a cviky poslušnosti, které jsou pro obě kategorie služebních psů společné. Kategorie HO se během svých zaměstnání zaměřuje na obranu prostoru a zadržení osob. Kategorie služebních psů SPV se zaměřuje na překonávání překážek a pachové práce.

6. Jaké povahové rysy očekáváte od služebního psa se specializací HO?

Pes se specializací HO má být odvážný, mít zájem, nebýt flegmatický, ideální je trochu cholericický sangvinik. Povaha psů se rozděluje podle typu vyšší nervové činnosti.

7. Jaké povahové rysy očekáváte od služebního psa se specializací SPV?

Pes se specializací SPV by měl být lehce flegmatický sagvinik, s obrovským zájmem o aport, mělo by ho bavit hledat, měl by být klidný, vyrovnaný, nesmí být cholericický.

8. Je pro psovody u HS obtížné obstát u kynologických zkoušek?

Samozřejmě je zásadní pravidelně a systematicky cvičit. Na úspěch má vliv kvalita psovoda i psa. Psovod musí být schopný cvičitel služebního psa. Pes musí mít charakterové předpoklady pro výcvik ve své kategorii. Občas se stává, že je pes ze své podstaty cholericický, a to komplikuje jeho výcvik. Objevují se také případy, kdy psovod opakuje tytéž chyby při výcviku psa, a tím komplikují jeho úspěšné ukončení. Ovlivnit výsledek může například také to, jestli má pes tzv. dobrý den. Ještě doplním, že psi kategorie SPV mají náročnější zkoušky, tedy i výcvik.

9. Jaké pomůcky se běžně používají pro výcvik služebních psů u HS?

Častá je kombinace pomůcek. Běžně používáme pro výcvik služebních psů pamlsky, míčky a peška. Záleží na tom, co na kterého psa funguje. Výjimečně s používá i klikr.

³³ základní fyziologické vlastnosti psa, první pomoc pro psy, stravování psů atd.

10. Jakým způsobem je vhodné motivovat psa během výcviku? Uveďte příklad z praxe.

U psů kategorie SPV je důležitá neustálá motivovace a jejich psychická podpora. Je to podobné jako u výchovy malých dětí, je potřeba zvládnout základní návyky a stavět na nic. Potřebujete značnou trpělivost a výcvik klade vysoké nároky i na psovody.

11. Jsou situace, kdy považujete za vhodné použít při výcviku psa trest? Pokud ano, tak prosím upřesněte, o jaké situace se jedná.

Trestem pro psa může být to, že nedostane odměnu. Nebo slovní napomenutí v kombinaci s trhnutím vodítka. K fyzickým trestům by se mělo přistupovat až jako k poslední možnosti.

12. Pozorujete zhoršení fyzického nebo mentálního stavu služebních psů HS zapříčiněné genetikou? Je v tomto ohledu rozdíl mezi německým ovčákem a ovčákem Malinois?

Zhoršení mentálního stavu nepozoruji, pozoruji však degeneraci fyzickou, např. alergie, kožní problémy, dysplazie, záněty zubů – objevuje se mnoho podobných problémů. V tomto ohledu není rozdíl mezi německým ovčákem a ovčákem Malinois.

17.2.3. Třetí rozhovor

1. Uveďte, prosím, jaká je vaše kynologická praxe?

Od 13 let jsem členem kynologického klubu a od tohoto věku se také aktivně věnuji kynologickému výcviku. V současné době je tomu již 30 let. Do kynologických klubů si mě pravidelně zvou jako figuranta a také jezdím přednášet o problematice kynologie po celé republice. Služební kynologii se věnuji 20 let a během tohoto období jsem si funkci psovoda vyzkoušel na více útvarech AČR.

2. Na jakém systematizovaném místě sloužíte? Popište, prosím, jaká je vaše pracovní náplň.

Sloužím jako hlavní kynolog HS. Spolu s instruktorem výcviku čtyř psovodů zodpovídám za organizaci a vedení výcviku psovodů HS. Jsem také členem komise pro výkup psů za účelem výběru vhodných služebních psů pro AČR. Jednou z mých dalších povinností je členství v odborné zkušební komisi, která uděluje v případě splnění

požadavků certifikát o kvalifikaci psovodů a jejich psům. Mám na starosti také materiální zabezpečení pro četu psovodů s rotou logistiky HS.

3. Jaká je vaše motivace pro práci se psy?

Můj otec a bratr se věnují myslivecké kynologii. Vyrůstal jsem v prostředí plném psů a vždy mě lákalo sloužit v ozbrojených složkách.

4. Jak probíhá výkup služebních psů?

AČR vypíše výběrové řízení na nákup psů. Prodejci psů přijedou do Centra vojenské kynologie Chotyně, kde probíhá výběrové řízení. Pes podstoupí povahový test a přísné veterinární vyšetření. Během povahového testu je pes pod drobnohledem kynologických komisařů AČR, kteří se psem cvičí, a na základě chování psa sestaví jeho povahový profil. V neposlední řadě pes také podstoupí přísné veterinární vyšetření, které má za úkol odhalit jakékoliv fyzické vady. Pes se vykupuje ve věku 1–3 let. V případě úspěšného výkupu nastupuje pes 28 dní karantény, kdy se čeká, zda se na psovi neprojeví fyzická či psychická vada. Druhým dnem výkupu psa také začíná lhůta 8 měsíců na odhalení skrytých zdravotních vad, např. epilepsie nebo atopického exému. V takovém případě musí prodejce vrátit peníze, které mu byly za nákup psa vyplaceny.

5. Proveďte mě důležitými událostmi ve služebním životě psa od výkupu až po konec služby.

Problematiku výkupu jsem již zmínil v předchozí otázce, a tak na ni navážu. Předpokládejme, že je se psem vše v pořádku, týden probíhá karanténa v Centru vojenské kynologie Chotyně, následuje přemístění psa k HS, kde se po zbytek karantény vzájemně poznávají s přiřazeným psovodem. Po skončení karantény a oficiálním přidělení psa psovodovi se oba připravují na zkoušky pro splnění dané kategorie. Toto období může trvat týden až půl roku, a to v závislosti na dostupnosti kurzu pro danou kategorii psa. Samotný kurz trvá 12 týdnů, během kterých se psovod musí naučit teoretickou část³⁴ a připravit se se psem na část praktickou.³⁵ Pokud psovod se psem úspěšně složili zkoušky, vrací se na mateřský útvar. Zde se zařadí do služebního života. Psovodi se svými psy musí pravidelně jezdit na obajoby své kategorie, specializace SPV má obhajobu kategorie každý rok, pro specializaci HO je obhajoba každé 2 roky. Psi v průměru slouží do 8.–10. roku

³⁴ podobná teoretické části této práce

³⁵ podrobnější informace ve 12. kapitole

života, závisí to na jejich zdravotním stavu. Výjimečně se stane, že je pes ze zdravotních důvodů vyrazen před dovršením osmého roku života.

6. Jaká by měla být ideální povaha služebního psa?

Pes kategorie HO by měl být především vyrovnaný. Během své služby bude pes procházet kolem velkého počtu turistů a není žádoucí, aby na ně služební pes bezdůvodně útočil nebo se jich bál. Pes by měl mít v povaze přirozenou ostrost a být schopen stupňující se agrese při narušení střeženého prostoru.

Pes kategorie SPV musí být vyrovnaný, klidné povahy a výborný aportér. U psů se zaměřením SPV není agresivita žádoucí. Dodávám, že pes má být agilní.

Pro zajímavost doplňuji, že u vlastního psa preferuji vyrovnanost, aktivitu, temperament a kontrolovanou agresivitu.

7. Je pro psovody u HS obtížné obstát u kynologických zkoušek?

Toto je velice individuální, samozřejmě se to liší pes od psa a psovod od psovoda. Kynologické zkoušky pro AČR jsou hodnoceny přísně. Domnívám se ale, že pro psovody HS není obtížné obstát u kynologických zkoušek. Máme vhodné prostory k výcviku služebních psů, dostatek času na výcvik a také máme u HS skvělé logistické zabezpečení. Hlavní je, aby se sám psovod chtěl zlepšovat a pracovat na sobě a výcviku svého psa a nebral služební kynologii jako pouhé zaměstnání.

8. Jaké pomůcky se běžně používají pro výcvik služebních psů u HS?

Nejčastěji používané pomůcky jsou jednoznačně míček, pamlsěk a také pešek, občas se používá znehodnocený kopačák a minimálně klikr. Figurant používá pro výcvik ochranný rukáv nebo oblek pro celotělové kousání, tzv. ringo.

9. Jakým způsobem je vhodné motivovat psa během výcviku?

U každého psa je motivace individuální, ale při výkupu psů vyhledáváme psy, kteří mají kořistnický pud. U takových psů funguje balónek nebo kousání do figuranta jako skvělý motivátor. Psovod musí mít také cit pro práci se psem a být schopen psa namotivovat, i když práce trvá delší dobu a pes je unavený.

10. Jsou situace, kdy považujete za vhodné použít při výcviku psa trest? Pokud ano, tak prosím upřesněte, o jaké situace se jedná.

Budeme se bavit o přiměřeném trestu za nežádoucí projevy chování, jakými jsou např. agresivita vůči jinému psovi, bezdůvodné agresivní chování vůči lidem. V takovém případě je vhodné použít fyzický trest, samozřejmě v přiměřené podobě. Platí zde pravidlo „NEPOPO“, tedy negative, positive, positive, aneb jeden trest musí být vykompenzován alespoň dvakrát odměnou.

Budeme-li se bavit o celkovém využívání fyzických trestů, tak se k nim sahá opravdu jen ve výjimečných případech a jednoznačně nejčastější je při výcviku služebního psa využívání pozitivní motivace. Upřednostňování pozitivní motivace je také dáno požadavky kynologického kurzu, tam se za hrubé chování k psovi ukončuje kynologický kurz. Já sám také netoleruji hrubé chování k psovi, důležité je být nejprve kritický sám k sobě. Toto vždy ujasňuji nově příchozím psodům a sám také dohlížím na dobré chování psodů ke psům.

11. Pozorujete zhoršení fyzického nebo mentálního stavu služebních psů HS zapříčinené genetikou? Je v tomto ohledu rozdíl mezi německým ovčákem a ovčákem Malinois?

U psů HS to neregistruji. Předpokládám, že je to kvůli přísným nárokům při výkupu psa. Chceme od psa dobrou povahu a výborný zdravotní stav. V cicilní sféře bych rád věřil, že se zhoršení fyzického a mentálního stavu psů neděje. Bavím se ovšem o licencovaném chovu, který má přísné podmínky, jež si jejich majitelé hlídají a svůj chov vedou eticky.

Také tento respondent stejně jako předchozí dotazovaní uvedl, že v tomto ohledu nepozoruje žádný rozdíl mezi německým ovčákem a ovčákem Malinois.

18. Závěr

Smyslem této bakalářské práce je především předložit informace o služební kynologii u HS. Cílem této práce bylo ověřit předem stanovené hypotézy, zjistit náplň a specifika výcviku psovodů HS a dovodit, zda se u služebních psů HS objevuje genetická degenerace.

První Hypotéza „alespoň 80 % psovodů HS jsou členy kynologických spolků“ se nepotvrdila. Čtyři respondenti, kteří jsou členy kynologického klubu, představují pouhých 13 % z celkového počtu respondentů, tzn. rozdíl 67 % oproti předpokladu hypotézy. Druhá Hypotéza „všichni psovodi HS mají splněny armádní kynologické zkoušky“ se nepotvrdila. Dva z oslovených doposud nemají přiděleného služebního psa, a proto nemohli splnit zkoušky pro svoji specializaci. Dotazníkové šetření i rozhovory jednoznačně potvrdily třetí hypotézu „všichni psovodi Hradní stráže používají při výcviku především metody pozitivní motivace“. Čtvrtá hypotéza „alespoň 75 % psovodů Hradní stráže pozoruje degeneraci fyzických vlastností u služebních psů“ se nepotvrdila. Fyzickou degeneraci pozoruje 61 % z oslovených respondentů. Poslední hypotéza „alespoň 60 % psovodů Hradní stráže pozoruje degeneraci mentálních vlastností u služebních psů“ se také nepotvrdila. Tuto formu degenerace pozoruje 45 % respondentů. ZVD kategorie HO v rozhovoru uvedl, že zhoršení fyzického stavu u služebních psů HS neregistruje, ale domnívá se, že se zhoršují jejich mentální vlastnosti. Konkrétně poukázal na zhoršení tzv. přirozené ostrosti. Naopak instruktor výcviku čtyři psovodů nepozoruje zhoršení mentálního stavu služebních psů u HS, ale pozoruje degeneraci fyzickou³⁶. Hlavní kynolog žádnou degeneraci u služebních psů HS neregistruje. Vysvětluje to přísnými nároky při výkupu psů.

Souhlasím s názorem, že vysoké nároky při výkupu psů minimalizují riziko projevu degenerace, ale výsledky dotazníkového šetření poukazují na poměrně vysoké procento respondentů, kteří upozorňují na možný výskyt fyzické a mentální degenerace u psů HS. Kynologové, se kterými jsem vedl rozhovory, se shodují s názorem Hellmutha Wachtela, že máme jako lidstvo vůči psům etickou odpovědnost dodržovat zákony populační genetiky a předejít tím degeneraci psích plemen.

V průběhu shromažďování podkladů pro bakalářskou práci jsem získal značné množství informací o náplni a specifických výcviku psovodů HS. Toto bylo také jedním

³⁶ např. kožní problémy, dysplazie, záněty zubů atd.

z cílů této práce. Popis náplně výcviku psovodů HS a jeho specifika prolínají všemi kapitolami této práce. Psovodi Hradní stráže jsou zkušení specialisté, vyznačují se vysokou úrovní vycvičenosti a pro-aktivním přístupem ke své práci.

Na základě zjištěných informací se domnívám, že otázka degenerace služebních psů HS může být relevantně zodpovězena pouze na základě odborně vedeného dlouhodobého výzkumu.

Seznam použité literatury

1. mezinárodní kynologická konference: program a abstrakta. Domažlice, 24.–25.října 2012. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2012. ISBN 978-80-213-2310-0.

BIEDERMAN, Jan. *Stráž na Hradě pražském*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2013. ISBN 978-80-7278-617-6.

CÍSAŘOVSKÝ, Michal. *Pes: nekonečný příběh od pravěku do třetího tisíciletí*. Praha: Canis, 2008. ISBN 978-80-900820-1-4.

COREN, Stanley. *Co má pes na jazyku: jak porozumět psí řeči*. Vyd. 2. Přeložila Helena Kholová. Praha: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1883-0.

DAVIS, Henry P. *The New Dog Encyclopedia*. Harrisburg: Stackpole Books, 1970.

EIS, Vilém. *Pachové práce služebních psů*. Praha: Naše vojsko, 2018. ISBN 978-80-206-1705-7.

FOGLE, Bruce. *Já pes: kniha všestranné péče o psa : nepostradatelný praktický průvodce informující o všech pravidlech péče o psa*. Praha: Cesty, c1993. ISBN 8085363763.

FOGLE, Bruce. *Kdyby váš pes mohl mluvit: příručka pro výcvik lidí*. Vyd. 2., rozš. a přeprac., (Euromedia 1.). Přeložila Helena Kholová. Praha: Knižní klub, 2007. ISBN 9788024218847.

GARRETT, Susan. *Shaping: i váš pes může být šampion*. Praha: Plot, 2013. ISBN 9788074281716.

HAJNA, Petr a Jaroslav HONEGR. *Zdravotnické a veterinární zabezpečení v boji: skripta*. Brno: Univerzita obrany, 2006 [i.e. 2007]. ISBN 9788072312153.

HOROVÁ, Eva. *Kynologický výkladový slovník*. Praha: Ve spolupráci s Českou zemědělskou univerzitou v Praze a vzdělávacím centrem SVOPAP vydalo nakl. CanisTR, 2012. ISBN 978-80-213-2283-7.

HRUŠOVSKÝ, Jozef. *Pes a jeho výcvik*. Praha: Naše vojsko, 1984. Knižnice Svazarmu (Naše vojsko).

- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Záchranářská kynologie: teorie, data, zkušenosti*. Praha: Plot, 2019. ISBN 978-80-7428-354-3.
- KOUDELOVÁ, Jiřina. *Německý ovčák*. České Budějovice: Nová Forma, 2010-. ISBN 978-80-7453-060-9.
- LEMISH, Michael G. *Váleční psi: historie oddanosti a hrdinství*. Praha: Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0764-1.
- MARTIŠ, Jozef. *ÚV SVAZU PRO SPOLUPRÁCI S ARMÁDOU (SVAZARM). Učební texty odborné kynologické přípravy branců psovodů*. Praha, 1988.
- MIKULICA, Vladimír. *Poznej svého psa: etologie a psychologie psa*. 3. rozš. vyd. Litvínov: Dialog, 2004. ISBN 80-85843-00-5.
- MILLER, Pat. *Pozitivní metody výchovy psa: cvičte a vychovávejte psa bez stresu, zloby a trestů*. Praha: Plot, 2012. ISBN 978-80-7428-090-0.
- RULC, Jiří, Juraj ŠTAUDINGER a Peter NEVOLNÝ. *Dějiny československé služební kynologie: vznik a historický vývoj četnické a policejní kynologie, jakož i ostatní služební kynologie na území Československa*. Praha: CanisTR, 2014. ISBN 978-80-904210-8-0.
- RULC, Jiří. *Dějiny služební kynologie: historický vývoj a vznik četnické a policejní kynologie, jakož i kynologie ostatních ozbrojených sborů na území našeho státu*. Praha: CanisTR, 2010. ISBN 978-80-904210-3-5.
- RŮŽIČKA, Josef. *Pes k obraně osob a ochraně majetku aneb Člověče, neboj se, máš-li psa!: rady pro profesionály i všechny majitele psů služebních i neslužebních plemen, jak se nebát o majetek a svoji bezpečnost*. Ilustroval Miloslav Martenek, ilustroval Oldřich Tripes. České Budějovice: Dona, 1996. ISBN 80-85463-76-8.
- SCHLEGL-KOFLER, Katharina. *Náš pes: vhodně chovat, zdravě krmit, správně porozumět*. Praha: Jan Vašut, 2007. Naše zvířátko. ISBN 9788072364510.
- SCHMIDT-RÖGER, Heike a Susanne BLANK. *Pes ve stáří*. [Praha]: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-107-2.
- ŠEBKOVÁ, Naděžda. *Kynologie*. 2., aktualiz., rozš. a upr. barev. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. ISBN 9788021318441.

TAYLOR, David. *Váš pes: Všestranný průvodce pro chovatele psů: Péče o psy, o jejich zdraví a chování*. 2. vyd. Bratislava: Prúdy, 1994. ISBN 8085355159.

TICHÁ, Vladimíra. *Kynologická příručka pro rozhodčí, chovatele a vystavovatele*. Ilustroval Oldřich Tripes. České Budějovice: Dona, 2010. ISBN 9788073221409.

WACHTEL, Hellmuth. *Chov psů v roce 2000*. České Budějovice: Dona, 1998. ISBN 8086136299.

Předpisy AČR

SLAVÍČEK, Michal. *Veterinární zabezpečení*. Praha, 2007. čj. 34-107/2007- SPod MO.

VALENTÍK, Jaromír. *Zkušební řád pro hodnocení služebních psů*. Praha, 2010. Schváleno čj. 21-111/2008/DP-OVZdr MO.

Legislativní zdroje

Zákon o ozbrojených silách České republiky. In: . ročník 1999, číslo 219.

Internetové zdroje

Působnost | hrad.army.cz. *hrad.army.cz* [online]. Copyright © 2004 [cit. 05.07.2020].
Dostupné z: <http://www.hrad.army.cz/pusobnost>